

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

8) Anden behandling af lovforslag nr. L 158:

Forslag til lov om ændring af lov om kontrol med kemiske undersøgelser af mejeriprodukter, lov om foderstoffer og lov om handel med gødning og grundforbedringsmidler m.m.

Af landbrugsministeren (Tørnæs).

(Fremsat 18/1 90. Første behandling 31/1 90. Betænkning 28/3 90).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

§§ 1–3, ændringsforslag nr. 1 om en ny affattelse af § 4 og § 4 i den nye affattelse vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Op-hold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

9) Anden behandling af lovforslag nr. L 143:

Forslag til lov om ændring af forskellige skattelove. (Realkreditinstitutters omdannelse til aktieselskaber og fusion af fonde m.v.).

Af skatteministeren (Fogh Rasmussen).

(Fremsat 18/1 90. Første behandling 1/2 90. Betænkning 28/3 90).

Der var stillet 4 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslagene og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

*Forhandling***Aagaard (KF):**

Jeg skal blot på Det Konservative Folkepartis, Venstres, Det Radikale Venstres og Kristeligt Folkepartis vegne meddele, at vi ikke kan støtte det af Fremskridtspartiet under nr. 3 stillede underændringsforslag.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Ændringsforslag nr. 1 og § 1, således ændret, vedtoges uden afstemning.

Underændringsforslag nr. 3 forkastedes, idet 12 stemte for, 105 imod.

Ændringsforslag nr. 2, § 2, således ændret, §§ 3–7, ændringsforslag nr. 4 og § 8, således ændret, vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Op-hold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

10) Forespørgsel nr. F 24:

Forespørgsel til finansministeren og arbejdsministeren:

[Formanden]

»Hvad agter finansministeren og arbejdsministeren at foretage for at sikre kvinder reel ligeløn, og hvad agter arbejdsministeren at gøre ved det faktum, at kvinderne stadig bærer den største del af ledigheden?«

Af Lilli Gyldenkilde (SF) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 16/3 90. Fremme af forespørgslen vedtaget 22/3 90).

Begrundelse

Lilli Gyldenkilde (SF):

Begrundelsen for denne forespørgsel er et ønske om at få at vide, hvorvidt finansministeren og arbejdsministeren agter at sætte noget i værk for at sikre kvinderne den lovfæstede ligeløn og sikre, at arbejdsløshedens hovedbyrde ikke fortsat skal bæres af kvinderne.

Den kæmpeomlægning, som det danske samfund i øjeblikket befinder sig i på grund af den siddende regerings ønske om at flytte områder fra den store offentlige sektor over til den private, går i hovedsagen ud over kvinderne. Det er dem, der er ansat i den offentlige service-sektor, og det er derfor også dem, der bliver fyret, når der sker omlægninger i stat, amter og kommuner.

Det er hovedsagelig mænd, der sidder på lederposterne, og de får ikke først og fremmest øje på sig selv, når der skal fyres; det ville være naturstridigt. De får selvfølgelig øje på dem, der er, om jeg så må sige, på bunden af pyramiden, og dér er flest kvinder. Det er dem, det går hårdest ud over.

Det ønsker vi naturligvis ikke. Vi kan godt se, at der skal laves om på den offentlige sektor, men vi ønsker, at det skal ske i et sådant tempo, at der er arbejdspladser til de mennesker, der bliver fyret på grund af omlægningen.

Realiteten bliver med den førte politik, at der må sættes en række arbejdsledselsbekæmpende tiltag i gang, fordi det private erhvervsliv ikke kan opsure den overflødig arbejdskraft, der er forårsaget af afskedigelser, eller for den sags skyld de unge, som end ikke får en chance for at komme ud på arbejdsmarkedet. Det sikre resultat af det er altså, at kvinderne er tabere. De får en lavere løn, og de fleste kommer på arbejdsløshedsunderstøttelse eller på beskæftigelsesarbejde.

Når SF nu spørger finansministeren, hvad han agter at foretage for at sikre kvinderne reel ligeløn, er det, fordi det er i denne tid, at ret-

ningslinjerne lægges og overenskomstforhandlingerne forberedes.

Vi har en bestemmelse om ligeløn, men vi har ikke reel ligeløn. Kvinderne ligger i bedste fald ca. 10 pct. under mændenes løn, næsten uanset hvilken branche der er tale om. Forleden kunne vi i en tv-udsendelse se, at blandt funktionærerne lå kvindernes løn på nogle områder 30 pct. under mændenes. Da de ikke får varerne 30 pct. billigere, bør man selvfølgelig sørge for at overholde den lov, som faktisk er vedtaget i dette Folketing, om, at man skal sikre ligeløn.

Det er som sagt begrundelsen for, at vi ønsker nu at få at vide, om ministrene vil komme med et bud på, hvordan vi ved de kommende overenskomstforhandlinger sikrer, at der tages hensyn til kvindearbejdsløshed og til kvindeløn, det vil sige, at uligelønnen forsøges bortvejret, og det bør i hvert fald kunne lade sig gøre over en årrække. Det ønsker vi at skabe en debat om.

Besvarelse

Arbejdsministeren (Kirkegaard):

Jeg skal på finansministerens og egne vegne give udtryk for regeringens opfattelse af de spørgsmål, som er rejst i den forespørgsel, som jeg synes er ganske relevant, og jeg håber, at vi i dag kan få en lodig og saglig drøftelse af de problemer, der vitterlig er.

Det er regeringens principielle opfattelse, at parterne på arbejdsmarkedet skal aftale løn- og arbejdsvilkår. Det er fundamentet for det meget velfungerende arbejdsmarked i Danmark, og det er ikke regeringens hensigt at ændre på dette system. Ligeløn skal derfor gennemføres ved overenskomstforhandlingerne, for det er ved de kollektive lønforhandlinger og fordelingen af tillæg, at lønningerne bestemmes.

Det er derfor min opfattelse, at gennemførelsen af ligeløn inden for ligelønslovens rammer i meget høj grad afhænger af parternes aktive medvirken. Ligelønsloven bestemmer, at enhver arbejdsgiver, som har ansat mænd og kvinder, skal yde dem lige løn, herunder lige lønvilkår for samme arbejde eller for arbejde, der tillægges samme værdi. Det er gældende lov, og den skal naturligvis overholdes.

Folketinget gennemførte derfor i forrige folketingsamling en skærpelse af ligelønsloven. For det første blev godtgørelsen for afskedigelse på grund af krav om ligeløn hævet fra 19

[Arbejdsministeren]

ugers løn til 26 ugers løn. For det andet fik Ligestillingsrådet tillagt kompetence til at tage sager op på eget initiativ. Arbejdsgivere, lønmodtagere og deres respektive organisationer har pligt til at udlevere alle oplysninger, der har betydning for rådets arbejde. Derudover verserer der nogle sager for de civile domstole og ved faglig voldgift; Danfoss-sagen er nok den mest kendte.

Jeg mener derfor ikke, at der på nuværende tidspunkt er behov for en stramning af ligelønsloven. Nu må vi trods alt give loven tid til at virke og se, om den ikke er tilstrækkelig til at forhindre en egentlig diskrimination. Jeg mener således ikke, at endnu strengere sanktioner umiddelbart er en vej, jeg kan anbefale.

Det er på det private arbejdsmarked meget vanskeligt at foretage sammenligninger af kvinders og mænds løn. Det er nødvendigt at korrigere for forskelle i uddannelse, alder og stillingsbetegnelser for at få et sandfærdigt billede af situationen. En sådan korrektion vil formentlig vise, at lønforskellene er noget mindre, end det umiddelbart fremgår af lønstatistikkerne. Med de tilgængelige statistikker kommer man nok tættest på et reelt billede af ligelønsproblematikken ved at sætte ufaglærte kvindelige arbejders løn i forhold til ufaglærte mandlige arbejders løn. Derved sammenligner man i største omfang de samme jobtyper.

Når man taler om tidløn, udgør kvindernes løn 91 pct. af mændenes, mens deres løn udgør 85 pct. af mændenes, når man ser på akkordlønninger. Gennemsnittet er ca. 89 pct. For funktionærernes vedkommende er kvindernes løn ca. 70 pct. af mændenes. Statistiske årsager gør, at lønforskellen mellem kvinder og mænd på funktionærområdet er forholdsvis stor. Man sammenligner nemlig ikke den samme type job. Statistikken spænder faktisk fra butiksansatte til administrerende direktører, og det giver et meget sløret billede af den faktiske situation på ligelønsområdet.

Lønssystemet inden for det statslige område er et normallønssystem, det vil sige, at der som udgangspunkt er aftalt en given løn for den type arbejde, der falder ind under den pågældende overenskomst. Lønnen er ens, uanset hvem der udfører arbejdet. Derudover kan der i overenskomsten være fastsat særlige tillæg eller kvalifikationstillæg, såfremt der udføres specielle opgaver inden for overenskomstens dæk-

ningsområde. Tillæggene ydes til den, der udfører arbejdet, uanset køn. I overensstemmelse med ønsket om en større individualisering og fleksibilitet i lønfastsættelsen er der mulighed for decentralt at yde et tillæg i de enkelte ministerier og styrelser. Det forudsættes, at disse tillæg alene ydes efter arbejdets art, de pågældendes kvalifikationer eller deres særlige indsats.

På det statslige område udgør kvindernes løn ca. 89 pct. af mændenes. Gruppen er imidlertid meget uensartet sammensat, og man skal derfor tage forbehold over for tallet. Der er ved beregningen ikke foretaget korrektioner for uddannelse, anciennitet m.v.

Det er min opfattelse, at vi alt i alt er på vej til en højere grad af ligeløn, og at vi ikke bør lade os skræmme af mindre tilbageslag undervejs. Udviklingen hen imod uddannelsesmæssig ligestilling vil skabe en mere lige løn. Lønssystemerne på de forskellige områder medfører, at den fremtidige ligelønskamp kommer til at dreje sig om kriterier for tildeling af individuelle tillæg.

Jeg vil gerne igen understrege, at ligeløn primært afhænger af forhandlingerne mellem parterne på arbejdsmarkedet, og at lovgivning først og fremmest har betydning ved den opmærksomhed og holdningspåvirkning, den skaber om ligelønsspørgsmålet.

Kvindernes arbejdsløshed er en smule større end mændenes, men kvinderne har fået del i det generelle ledighedsfald, som har gjort sig gældende i den sidste halvdel af 1989. Kvinderne bærer dog stadig ca. 54 pct. af ledigheden på arbejdsmarkedet.

Det har længe været erkendt, at kvindernes ledighed er større end mændenes. Arbejdsministeriet har derfor siden 1987 gjort en særlig indsats for kvinderne. Det gælder både med hensyn til arbejdsformidling og med hensyn til arbejdsmarkedsuddannelser. Der er taget en lang række initiativer for at forbedre kvindernes beskæftigelsesmuligheder.

På arbejdsformidlingsområdet har hovedprioriteringen frem til 1990 været indsatsen for ledige voksne kvinder. I 1990 er de to højest prioriterede arbejdsområder for ligestillingsarbejdet indsatsen for ledige kvinder og indsatsen for virksomhederne.

I alle amter har der på specialarbejderskoler været gennemført længerevarende uddannelsesforløb for ikkefaglærte kvinder. Dette er sket

[Arbejdsministeren]

i samarbejde med voksenuddannelsescentrene, de tekniske skoler, arbejdsformidlingen og arbejdsmarkedsuddannelsescentrene. I alle amter har der tillige være gennemført forskellige typer af kortere vejledningsforløb af 1-4 ugers varighed for voksne kvinder. Formålet med kurserne er at informere og vejlede kvinderne grundigt om deres uddannelses- og beskæftigelsesmuligheder i regionen. Ligestillingsaspektet er integreret i arbejdet med udvikling af vejlednings- og uddannelsesforløb for langtidsledige, og der er gjort en stor indsats for at udvikle målrettede kurser for kvinder.

Virksomhedernes rekruttering og efteruddannelse af kvinder indgår som en del af arbejdsformidlingens handlingsplan for formidling og virksomhedskontakt. Et af målene er at opnå reel ligestilling i ansættelsesprocessen.

Inden for arbejdsmarkedsuddannelserne er indsatsen koncentreret om vejledning og uddannelse af kvinder. Der har været gennemført forsøg med positiv særbehandling af ledige kvinder til specialarbejderkurser med gode beskæftigelsesmuligheder. Det fungerede på den måde, at der blev reserveret et antal pladser til ledige kvinder, som efter sædvanlig prioritering ikke ville have mulighed for at komme på kursus. Beskæftigelseseffekten har desværre vist sig at være ringe.

Generelt har der i forbindelse med ligestillingsproblematikken fundet en pædagogisk og indholdsmæssig udvikling sted. Denne udvikling har bidraget til en generel pædagogisk udvikling af arbejdsmarkedsuddannelserne.

Desuden er et helt nyt program under udvikling, nemlig den 1-årige arbejdsmarkedsuddannelse for kvinder. Når den endelige evaluering af forsøget med den 1-årige arbejdsmarkedsuddannelse for voksne ledige kvinder foreligger, vil der være et oplæg til en sammenhængende erfaringsbaseret arbejdsmarkedsuddannelse på et højt specialarbejderniveau. Jeg vil derfor i løbet af 1990 opstille nye mål for arbejdet med arbejdsformidling og arbejdsmarkedsuddannelser, hvori ligestillingsarbejdet indgår som en integreret del.

Jeg kan i øvrigt føje til, at på det sociale område er der med den såkaldte aktivpulje afsat midler til beskæftigelsesforanstaltninger for ledige kontanthjælpsmodtagere. Ved fordelingen af midlerne skal der tages særligt hensyn til initiativer for ledige kvinder.

Lad mig slutte med at sige, at jeg er enig med dem, der mener, at den største arbejdsmarkeds-mæssige hindring for ligestilling mellem mænd og kvinder er det kønsopdelte arbejdsmarked. Det gælder både lønforskelle og ledighedsrisiko. Jeg kan derfor ikke stærkt nok opfordre til at fortsætte bestræbelserne for at få kvinder i det, vi traditionelt kalder mandejob, og jeg hører også til dem, der mener, at det modsatte vil være meget hensigtsmæssigt.

Dansk Arbejdsgiverforening er her gået foran med en stort anlagt kampagne. Det kan godt være, at resultaterne indtil nu har været begrænsede, og det kan også godt være, at man undervejs er stødt på nogle vanskeligheder, bl.a. af holdningsmæssig karakter, hos forskellige personer og grupper, som man ikke havde forudset. Ikke desto mindre mener jeg, at det er den vej, man skal fortsætte ad. Det drejer sig naturligvis om uddannelse og arbejdsformidling – og her gøres der allerede meget – men først og fremmest om den lange, seje kamp mod nogle forældede traditioner og holdninger, som er så udbredte, at vi formentlig alle sammen har en rem af huden. Det er et folkeligt kulturelt problem mere end noget andet.

*Forhandling***Lilli Gyldenkilde (SF):**

Jeg skal sige tak til ministeren for besvarelsen. Jeg skal sige tak, fordi arbejdsministeren og finansministeren – sådan forstod jeg det – mente, at det var en ganske relevant forespørgsel, der var rejst, og håbede på, at vi ville få en god debat ud af det.

Tak for det! Det ønsker jeg også. Men så er der ikke så meget mere at takke for.

Jeg vil nu vælge den positive indgang til sagen. Det er rigtigt, som arbejdsministeren siger, at ligelønsproblematikken først og fremmest har at gøre med overenskomstforhandlingerne. Det er overenskomstforhandlingerne, der afgør det, og det er dér, man skal slås for, at der bliver taget de relevante hensyn til, at kvindernes ligeløn sikres.

Heri er jeg ikke spor uenig. SF har rejst denne debat, fordi vi nu står i den situation, at retningslinjer, forberedelser osv. skal i gang, og så ville det være rart at høre, om arbejdsgiversiden, nemlig finansministeren, havde gjort sig nogle overvejelser om, hvordan han i denne

[Lilli Gyldenkilde]

forhandling kunne komme med nogle tiltag, der gik ud på, at finansministeren erkendte, at han naturligvis må sikre, at den ligelønslov, der er vedtaget i Folketinget, overholdes, for det er den altså ikke blevet til dato.

Finansministeren er altså den, der indgår overenskomster for det offentlige område, så selv om man fra ministrenes side har valgt, at det er arbejdsministeren, der skal svare, hvilket der kan være mange gode grunde til, vil jeg nu alligevel stille spørgsmål til finansministeren, da han jo skal sidde her under denne debat, fordi den også er rejst til ham.

Der er ikke nogen dagsorden til debatten i dag. Da jeg sonderede, blev det klart, at vi ikke kunne få vedtaget en dagsorden, der pålagde parterne noget som helst. Det var nu heller ikke meningen, men sådan blev den opfattet. Meningen var, at vi skulle prøve at se, om vi kunne finde frem til at få pålagt ministrene at komme med nogle gode ideer til, hvordan vi kom videre. Det ville ministrene ikke, og derfor skal vi lade det ude af debatten, men jeg vil da for at være sanddru nævne, at det var min agt. Jeg må nu erkende, at så vidt kunne vi ikke komme. Det er jeg lidt ked af, men det kunne vi altså ikke. Men hvad kan vi så?

Det er min klare opfattelse på baggrund af udsagn fra de ordførere, jeg har talt med, og det, jeg indtil nu har hørt fra arbejdsministeren, at vi alle sammen er enige om, at der her er et problem, vi skal have løst. Vi må kvindeuligelønnen til livs, og for at komme det, må man tage hensyn til det i overenskomstforhandlingerne.

Jeg forlanger naturligvis ikke, at finansministeren skal afsløre alt op til de kommende overenskomstforhandlinger, men jeg ønsker meget, at finansministeren bare vil gå op og svare ja eller nej til følgende:

Er det finansministerens agt at tage hensyn til, at kvindeuligelønnen stadig væk eksisterer, og at de kommende overenskomster må tilrettelægges på en sådan måde, at der tages hensyn til, at der må rettes op på det?

Jeg har jo allerede brugt forfærdelig meget af tiden, men jeg skal lige kort ridse op, hvad vi egentlig synes der skal til, uden at vi hermed har sagt, at vi vil lovgive om overenskomster i Folketinget. Vi ønsker et løft til de lavtlønnede, vi ønsker nedsættelse af arbejdstiden, vi ønsker fuld afspadsering af overarbejde, vi ønsker en

orlovsordning for småbørnsforældre, vi ønsker ens avancementsmuligheder for både deltidsarbejdende og fuldtidssikrede, vi ønsker afskaffelse af adgangsbegrænsning til uddannelserne, vi ønsker afsættelse af flere midler til AMU-uddannelserne, vi ønsker daghøjskoler og produktionshøjskoler lovfæstet, vi ønsker ordentlige BFU-ordninger, og vi ønsker en udvidelse af barselorloven til 9 måneder.

Vi ved godt, det hele ikke kommer på én gang, og vi ved også godt, det ikke er et oplæg til overenskomstforhandlinger. Men jeg må nævne, hvad SF mener der skal til, for at vi kan komme videre ad den vej, vi gerne vil.

Så langt kommer vi slet ikke i dag, men det, jeg ønsker med denne debat, er som sagt, at vi kan få at vide, om partierne ikke er enige i, at nu må der arbejdes aktivt på dette område. Kvinderne er nemlig kommet ud på arbejdsmarkedet for at blive der, og der skal være nogle forudsætninger til stede for et ligeværdigt liv, bl.a. at man har ligeløn, og at man selvfølgelig har noget arbejde.

Det er også helt klart, at for to udearbejdende i en familie betyder det noget, om der er ordentlige pasningsmuligheder for børnene, og det betyder meget, om der er ordentlige barselorlovsmuligheder for mænd og kvinder. Jeg er nødt til at sige, at for at f.eks. småbørnsbarselorlov eller småbørnsforældreorlov – det bliver jo noget af det, der skal laves – kan udnyttes af begge parter, er det jo nødvendigt, at der ikke er den store forskel i lønninger til mænd og kvinder. Ellers bliver det jo kvinderne, der tager barselorloven, for det mister man mindst ved i familierne, og sådan bør det altså ikke blive ved med at være.

En ting er, at det er retfærdigt og rimeligt, at man får ens løn, uanset hvordan man er udstyret fra naturens side, men det bør ikke føre til yderligere forringelser, fordi man tilfældigvis er født som kvinde og arbejder som kvinde og arbejdsmarkedet mest er indrettet på mænd.

Jeg skal heller ikke glemme at gøre opmærksom på, at hvis vi ikke allerede nu tager højde for nogle af disse ting, vil de pensionsordninger, der er knyttet til arbejdsmarkedet, medføre, at kvinderne også i pensionisttilværelsen får en mindre ydelse end mændene, såfremt der ikke tages hensyn til, at alle afbrydelser i arbejdslivet, der har noget med børn at gøre, fordeles ligeligt på mænd og kvinder. Det er heller ikke

[Lilli Gyldenkilde]

tilfældigt, at jeg nævner det netop nu op til de tilstundende overenskomstforhandlinger. Det kan ikke være rimeligt, at det skal forfølge kvinderne helt ind i pensionisttilværelsen, at det tilfældigvis er dem, der føder børnene og derfor skal have dårligere arbejdsforhold, dårligere løn, skal blive hjemme hos børnene hele tiden og i tilgift have mindre i pension end mændene. Det var det ene aspekt, jeg ville tage frem.

Det andet er, at jeg godt vil spørge finansministeren – jeg håber nemlig, han kommer på talerstolen for at svare på mit første spørgsmål, men jeg vil godt spørge om en ting til. HK har jo vundet en ligelønssag ved EF-Domstolen, og det, vi har arbejdet for nogle stykker herinde i årevis, nemlig at der skulle indføres omvendt bevisbyrde i ligelønsloven, så det var arbejdsgiverne, som skulle bevise, at der var grund til, at kvinderne ikke fik den samme løn som mændene, har faktisk dannet grundlag for, at HK vandt den sag. Det vil altså sige, at EF-Domstolen har indført omvendt bevisbyrde.

Hvad betyder det egentlig for ligelønsloven herhjemme, og hvad betyder det fremover på ligelønsområdet? Jeg går ud fra, at man respekterer en EF-dom, men hvis der ikke skal komme ret mange af den slags, var det rimeligt, at vi fik lavet loven om i en fart, så vi ikke risikerer, at der blev alt for mange, der måtte gå til domstolene for at sikre ligeløn.

Min tid er ved at udløbe, men jeg skal lige sige, at LO har jo så sent som i et af de sidste numre af sit blad givet tilsagn om, at for deres vedkommende vil det indgå i overenskomstforhandlingerne, at man skal tage hensyn til ligeløn og kvindearbejdsløsheden. Jeg mener, at DA bør have den melding fra alle ordførerne her i dag, at det må de også tage hensyn til.

Det er jo vigtigt, at vi har arbejdsgiversiden for det offentlige område her i huset, som kan fortælle os, om ikke det er rigtigt, at finansministeren også skal overholde den lov, der nu engang er vedtaget; og når man overlader det til arbejdsmarkedets parter alene at opfylde lovens bogstav, må man som arbejdsgiverrepræsentant også tage det med i overenskomstforhandlingerne, at nu skal vi sikre ligelønnen.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Jeg er ikke ordfører for mit parti – vi har valgt en mand til denne opgave – men jeg vil gerne

understrege, at ligestilling på alle områder ikke altid er til kvindernes fordel. Man kan meget snart komme i den situation, at det er manden, der skal til at bede om ligestilling.

Jeg synes, det bliver lidt kunstigt, når vi vil tvinge mænd og kvinder ind i ligestilling. Jeg synes, det er helt i orden med hensyn til løn, men når man vil tvinge familierne ind i ligestilling og sige, at hvis ikke manden tager barselorlov, får man den ikke, er man inde i noget tvang.

Man bør derimod lægge op til gennem opdragelsen, i skolerne og ungdomsskolerne, at mænd og kvinder får lige muligheder gennem uddannelse til også at varetage familiens opgaver, men ikke det dér med, at man skal tvinge kvinderne ud og mændene hjem og omvendt. Jeg tror, udviklingen vil vise, at vi helt naturligt er på vej imod det, for mange unge og yngre mænd i dag er indstillet på at påtage sig deres opgaver.

Men når familien finder ud af, om det skal være kvinden eller manden, der skal have hele orloven, så lad os da blande os udenom og lade familien selv afgøre det, men lad os blot lægge op til, at mulighederne er ens for mænd og kvinder.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg synes, jeg vil sige til fru Inger Stilling Pedersen, at der er jo ikke tale om, at man ikke skal have et både-og. Selvfølgelig skal vi det.

Der er tale om, at der sker en udvikling, og i dag er det mere naturligt for de unge mænd at tage barselorlov, end det har været tidligere. Men det er ikke helt naturligt endnu, det kan vi jo se af statistikkerne, der er faktisk ikke ret mange, der gør det. De overlader det til kvinderne.

Og jeg misunder da ikke kvinderne deres barselorlov. Bevar mig vel, de har sandelig brug for den! Jeg har jo selv haft tre børn, så derfor ved jeg nok, hvordan det er. Men det må ikke blive sådan, at det bliver ved at være et eneansvar, så ene og alene kvinderne skal tage barselorloven.

Det bliver altså sådan, at jo større ulighed der er i lønnen, jo bedre kan det betale sig, at kvinden tager barselorloven frem for manden. Jeg siger ikke, at hun ikke skal have barselorlov, men at vi skal forlænge den, og den sidste

[Lilli Gyldenkilde]

del af den får man kun under forudsætning af, at manden er med. Så er der tale om et både-og, fru Inger Stilling Pedersen.

Fru Inger Stilling Pedersen siger, at vi er nået langt. Ja, det er vi, og især når man er i udlandet, kan man se, at vi er betydelig længere end så mange andre. Men det er da også kun, fordi der har været nogle, som gennem årene har råbt op, har tilladt sig at besætte sporvogne og blive båret ud af dem. Jeg kunne fortælle mange historier om, hvad vi har været med til for at påvise, hvor urimeligt det er, både med uligelønnen og med eneansvaret for børnene. Hvis ikke vi havde gjort det, var det ikke så naturligt for de nye generationer i dag. De gider nærmest ikke høre på os, fordi det er helt naturligt for dem, at de går ind her, men det bliver ikke ved med at være naturligt for dem, hvis de mister 40.000 kr. på, at den ene frem for den anden går på barselorlov. Derfor, fru Inger Stilling Pedersen, vil vi gerne have det sådan.

(Kort bemærkning).

Inger Stilling Pedersen (KRF):

Jamen det bliver altså en lille smule kunstigt, når vi skal blande os i familiens indre anliggender. Det kan både være en mand og en kvinde, der vil have en lang periode.

Selvfølgerlig spiller lønnen og mange andre ting også ind. Mange kvinder ammer jo i dag meget længe til stor gavn og glæde for alle parter, og det kan manden jo ikke overtage. Det vil sige, at kvinden stadig væk skal stå op om natten for at nå at amme, inden hun går på arbejde, når barnet er et halvt år, i stedet for at hun havde den længere periode. Og hvis familien bliver enig om, at manden skal have lidt af denne her periode, så snakker man sammen om det i familien.

Derfor vender Kristeligt Folkeparti sig imod tvang, men er med til at åbne mulighed for, at manden også kan tage det. Det er vi helt enige i. Men vi modsætter os tvang, for det er altså ikke af det gode, og vi skal ikke blande os i familiens indre anliggender.

Jytte Andersen (S):

Nu skal vi diskutere arbejdstidspolitik for børnefamilier på torsdag på Kristeligt Folkepartis foranledning, så derfor synes jeg, vi skulle gemme debatten om dette meget vigtige punkt.

Jeg agter i hvert fald at holde mig til forespørgselsteksten og vil starte med at sige, at i september 1989 udsendte Socialdemokratiets ligestillingsudvalg et debatoplæg med titlen »Flere kvinder i erhvervslivet«. Når debatoplægget kom, var det et udtryk for, at Socialdemokratiet var utålmodig over, at vi trods ligeløn, trods lovgivning om ligebehandling af kvinder og mænd stadig væk befinder os i en situation, hvor kvinderne bærer den største del af arbejdsløsheden. De har de dårligste job og det hårdeste arbejde til den laveste løn.

Jeg gætter på, og det kunne jeg ligesom også høre på fru Lilli Gyldenkilde, at det også er utålmodighed, der har fået SF til at stille denne forespørgsel, og vi vil under alle omstændigheder gerne hilse meget velkommen, at vi på SF's initiativ får mulighed for at diskutere dette område.

Kigger vi på udviklingen af kvinders situation på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet gennem de seneste år, har der jo været taget en lang række mere eller mindre helhjertede initiativer, både politisk og fagligt, for at få rettet op på denne skæve situation. Der har været en række kampagner og informationsvirksomhed for at ændre holdningerne til værdien af den kvindelige del af arbejdsstyrken. Som arbejdsministeren ganske rigtigt sagde, har der været støttet en lang række forsøgs- og udviklingsprojekter med henblik på at åbne nye muligheder for kvinderne og støtte kvinderne i utraditionelle brancher, og vi skal videre ad den vej.

Vi har også fået P 47, som det jo hedder i populærsproget. Det er en 1-årig arbejdsmarkedsuddannelse for kvinder, som vi ser meget frem til og nærer store forventninger til. Vi har fået støtte til Kvindeligt Arbejderforbunds uddannelsesprojekt, hvor tusindvis af ufaglærte kvinder rent ud sagt er kommet op at stå, både personligt, kulturelt og socialt. Ligestillingsrådet har fået bedre operationsmuligheder, og det hilser vi alle sammen velkommen.

LO har også haft et meget spændende projekt i Holstebro, hvor man har forsøgt af afdække, hvilke barrierer der er for reel ligeløn, og man må sige, at når man ser på det projekt, har man i Holstebro opfattet loven om ligeløn som noget, der vedrørte en by i Rusland og ikke en by i provinsen.

[Jytte Andersen]

I Folketinget og Folketingets udvalg har vi jo i det store og hele været enige om de bestræbelser på ligebehandling og ligeløn, men efter vores opfattelse har vi ikke i tilstrækkelig grad kunnet finde de mere håndfaste instrumenter for at komme videre. Sammenholdt med, at vi jo har haft en stigende arbejdsløshed, og at arbejdsløsheden har bidt sig meget hårdt fast i det danske samfund, betyder det, at der er en øget marginalisering af udsatte grupper på arbejdsmarkedet, og kvinder er en udsat gruppe, absolutte topscorere i mange forskellige henseender, også i jobhierarkiet. Så de mange bestræbelser, hvor gode de end måtte være, har ikke kunnet dæmme op for det øgede pres på disse udsatte grupper.

Jeg tror også, at kvinder i højere grad, end vi egentlig bryder os om at tænke på – det var noget af det, arbejdsministeren var inde på omkring holdninger – stadig væk mange steder opfattes som arbejdskraftreserven og ikke som det, vi andre mener at de faktisk udgør, en intelligensreserve, som samfundet bestemt kunne få mere gavn af, end tilfældet er.

Vi tror i Socialdemokratiet, at det væsentligste løft for at sikre reel ligestilling på arbejdsmarkedet, jobmæssigt og lønmæssigt, vil være at skabe bedre arbejdsmuligheder, bedre uddannelsesmuligheder for alle. Men der er også efter vores opfattelse brug for en vifte, som har lidt mere selektiv målrettethed i sin virkning. For et par år siden fremsatte Socialdemokratiet et beslutningsforslag, hvori vi forsøgte at fastlægge et regelsæt om et målrettet ligestillingsarbejde, både i uddannelses- og arbejdsmarkedspolitikken. Vi satse på praktikpladsgaranti, på øget brug af positiv særbehandling, hvad enten det var ungdomsuddannelserne eller arbejdsmarkedsuddannelsessystemet, på en udbygning af daginstitutionerne, som jo er en væsentlig forudsætning for en placering på arbejdsmarkedet for kvindernes vedkommende. Forslaget blev i sandhedens interesse ikke vedtaget, men der er alligevel sket noget siden.

Men det er stadig væk en kendsgerning, at kvinder i dag udgør næsten 75 pct. af de langtidsledige, selv om de kun udgør halvdelen af arbejdsstyrken, og vi må sige, at DA's seneste lønstatistik ikke viser, at der er sket nævneværdige ændringer med hensyn til ligelønnen.

I det debatoplæg, som jeg indledningsvis omtalte, har vi prøvet at præsentere et forslag

til, hvordan man i hvert fald på forsøgsbasis kunne komme noget videre. Det går ud på en forsøgsordning, hvor man går mere håndfast til værks over for virksomhedernes ansættelses- og personalepolitik. En forsøgsordning med ligestillingskrav burde efter vor opfattelse etableres på følgende principper:

Virksomheder, som modtager erhvervsstøtte og har mere end 50 ansatte, skal forpligte sig til at udarbejde konkrete handlingsplaner med mål og tidsterminer for ligestillingsindsatsen i virksomhederne. Ligestillingskonsulenter og Ligestillingsrådet skal være virksomhederne behjælpelige med rådgivning om planernes udarbejdelse og om, hvordan man i øvrigt kan skabe debat om disse planer.

Vi forestiller os, at hvis man vedtog en sådan forsøgsordning her i 1990, kunne man gøre den erhvervsstøtte, som virksomhederne skulle have om 2 år, betinget af, at virksomhederne havde udarbejdet sådanne handlingsplaner og agtede at leve op til dem. Og vi understreger meget i denne model, at det er virksomhedernes samarbejdsudvalg, der har ansvaret for ligestillingsplanens tilblivelse og realisering.

Handlingsplanerne skal som sagt indeholde en politik for ansættelse, for forfremmelse, for uddannelse, for efteruddannelse og for andre relevante arbejdsvilkår.

Vi har haft den glæde, at LO har støttet ideen og i øjeblikket har drøftelser med DA, hvor man på frivillig basis prøver at indgå en aftale som et tillæg til hovedaftalen. Det er klart, at det følger vi meget nøje, og hvis arbejdsministeren kunne komme med en positiv tilkendegivelse af, at vi kan komme lidt hurtigere videre ad den vej, kunne det måske bidrage til, at de drøftelser mellem LO og Dansk Arbejdsgiverforening også bragte nogle resultater, så vi her i Folketinget kunne undgå en mere konkret lovgivning.

Det kan godt være, at sådanne handlingsplaner, hvad enten de er aftalt mellem arbejdsmarkedets parter eller måske på et tidspunkt kunne vedtages her i Folketinget, af de mere bagstræberiske arbejdsgivere ville blive opfattet som en ualmindelig dårlig idé. Men samfundets overordnede beslutning er jo, at vi skal have ligeløn, at vi skal have ligebehandling, og det må alt andet lige gå forud for bagstræbet.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg synes, det var ganske spændende, hvad fru Jytte Andersen fra Socialdemokratiet nævnte her om nogle forsøgsordninger, hvor de større virksomheder kunne inddrages. Det behøver vi jo ikke lave lovgivning om i Folketinget, det kan vi jo ikke få igennem under de nuværende forhold. Vi kan jo bare appellere til arbejdsministeren om at prøve at tage kontakt med nogle af de store virksomheder og høre, om ikke det kunne lade sig gøre.

Jeg tillader mig at tage ordet for at sige, at allerede i 1978 fremsatte vi forslag om det. Det var begrundet i, at vi havde fået nogle meldinger om, at i Amerika, hvor man i alt fald bestemt ikke kan beskyldte folk for at være socialister, har man faktisk lavet den slags forsøgsordninger. Og det har vist sig, at resultaterne har været ganske gode. Man har naturligvis lavet dem frivilligt, men man har lavet dem. Det har givet gode resultater, og der er altså kommet flere kvinder ind på utraditionelle områder end hidtil i de større virksomheder i Amerika.

Set i forhold til Amerika er vi altså håbløst bagude herhjemme på disse områder med at gå aktivt ind og påvirke udviklingen. Det er meget godt at sige, at der er nogle barrierer, der er noget forbenethed, vi skal overvinde. Det er jeg enig i, men man er også nødt til at gøre en aktiv indsats for at komme videre. Og det kunne jo være spændende at have en arbejdsminister, som ville gå videre og forsøge at tage kontakt med nogle af de store virksomheder med henblik på at skabe den slags forsøgsordninger.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Jeg vil til arbejdsministerens oplysning også sige, at det faktisk ikke kun er i USA, man er gået videre ad nogle veje, som er lidt mere håndfaste end det, vi har haft politisk mod til her i Danmark. Det har man også gjort i Norge, Sverige og Frankrig, og det er man beskeden på vej til i Holland og Belgien. Så Danmark kommer bestemt i godt selskab, hvis en sådan positiv tilkendegivelse fra arbejdsministeren kunne komme her i dag.

Pia Christmas-Møller (KF):

At vejen til reel ligestilling mellem mænd og

kvinder er stenet, fyldt med huller, lang og sej, har den snart hundredårige indsats vist os. Vi har lært, at der er forskel på formel lovsikret og reel praktisk ligestilling. Vi har lært, at dybt rodfæstede holdninger, traditioner m.v. skal bearbejdes og ændres. Og endelig har vi lært, at formelle landvindinger kan hjælpe, men ikke garantere den reelle ligestillings fremskridt.

Her i 75-året for kvindernes valgret kan vi konstatere, at det er gået støt fremad. Fra begyndelsen med kvinders valgret i 1915 over ligelønsloven i 1976 og nu senest med loven om ligebehandling i forbindelse med beskæftigelse og barselorlov fra 1989 er vi nået frem til fuld formel ligestilling. Tilbage står så den praktiske udvirkning, og her lades der unægtelig noget tilbage at ønske, ikke mindst for så vidt angår spørgsmålet om ligeløn.

Det er vigtigt, at vi fra politisk hold årvågent følger udviklingen og løbende har ligestillings-temaer på den politiske dagsorden, ikke så meget med henblik på nye lovinitiativer som af hensyn til signaleffekten, bl.a. over for arbejdsmarkedets parter.

I Det Konservative Folkeparti mener vi ikke, at der på nuværende tidspunkt er brug for yderligere lovstramninger, men derimod for aktiv deltagelse i den fortsatte holdningsbearbejdende debat. Og netop ud fra denne sidste vinkel vil vi takke forespørgerne for, at vi har denne debat i dag.

Når vi ikke mener, at der umiddelbart er behov for yderligere lovgivning, er det for det første, fordi vi mener, at vi skal se virkningerne af de seneste lovændringer, som jo giver Ligestillingsrådet mulighed for selv at optage sager og samtidig virksomhederne pligt til at udlevere det nødvendige materiale. Vi har altså først og fremmest brug for nogle helt konkrete eksempler, som er fulgt til dørs via domstolene. Det skal ikke kunne betale sig at overtræde ligelønslovens hensigter og bestemmelser.

For det andet mener vi, at det undertiden er en lige så vigtig opgave for Folketinget at undlade detaillovgivning som at lovgive, for dermed respekterer vi, at nogle spørgsmål bedst kan løses centralt mellem de involverede parter, også selv om parternes beslutningsproces måske ikke altid er så effektiv og heller ikke altid når til lige nøjagtig det resultat, som vi kunne ønske os herinde. Jeg sigter naturligvis til respekten for overenskomstsyste-
met. Men

[Pia Christmas-Møller]

når det er sagt, skal det også understreges, at der dermed hviler et klart ansvar på parterne for, at de overordnede lovgivningsrammer overholdes og udfyldes, i denne forbindelse ligelønsloven. Og her er der grund til at komme med en kraftig appel, ikke mindst op til de forestående overenskomstforhandlinger, til både arbejdsgivere og arbejdstagere om at få taget hul på de tilbageværende, kønsdiskriminerende lønforskelle. At de eksisterer, dokumenteres af lønstatistikkerne.

Selv om der er nogle vanskeligheder med at sammenligne på alle niveauer og alle faggrupper imellem, specielt på f.eks. funktionærområdet, er det dog alligevel sigende, at kvindernes løn udgør 70 pct. af mændenes for så vidt angår funktionærer. Og helt skævt bliver det, når man ser på det ufaglærte område, hvor kvindernes løn udgør 91 pct. af mændenes. Netop på det ufaglærte område har man ikke de store statistiske usikkerhedsmomenter som på de andre områder.

Der er altså et reelt problem, som vi må have løst. Reel ligeløn for samme arbejde eller arbejde af samme værdi har vi altså ikke alle steder i dag, og det problem skal løses. Men effektive og holdbare løsninger får vi nu engang bedst ved bindende aftaler mellem arbejdstagere og arbejdsgivere. Derfor skal spørgsmålet prioriteres ved overenskomstforhandlingerne.

Netop i den forbindelse er det glædeligt at se det sidste nummer af LO-Bladet, som andre ordførere også har været inde på. Det fremgår heraf, at LO vil sætte ligeløn højt på dagsordenen ved de forestående forhandlinger. Nu skal snakken afløses af forpligtende handlingsplaner, hedder det i artiklen, hvoraf det også fremgår, at LO vil lægge op til at udbygge samarbejdsaftalen med et ligebehandlingstillæg. Det er efter vor opfattelse et konstruktivt bidrag. Jeg vil godt her appellere til Dansk Arbejdsgiverforening om at tage handsken op og spille med, for det er nødvendigt, at parterne tager deres aktive del af det arbejde, som forestår.

Men når det er sagt, vil jeg godt sige, at jeg er uenig med fru Jytte Andersen, som på Socialdemokratiets vegne siger, at man er ligeglad med, om der er tale om et lovgivningsmæssigt initiativ eller et aftaleinitiativ. For os i Det Konservative Folkeparti er det meget vigtigt, at man netop aftaler sig på plads på partsniveau. Derfor synes vi, at LO-udspillet er så vigtigt. Vi

mener, det er en farlig vej, hvis vi først går ind på at lave detaillovgivning for virksomhedernes daglige arbejde her i Folketinget.

Det er vi ikke gode nok til. Men desto større er forpligtelsen altså også for parterne til at løse de problemer, vi har på dette område.

Spørgsmålet om den store kvindearbejdsledshed skal ses i lyset af den generelt alt for store arbejdsløshed blandt såvel mænd som kvinder. Vi mangler simpelt hen arbejdspladser i den private sektor, og derfor er opgaven helt fundamentalt at sikre den private sektor så gode vækstbetingelser som overhovedet muligt, så de mange arbejdspladser, vi har behov for, kan blive oprettet.

Når vi kan konstatere, at der blandt de alt for mange ledige er forholdsmæssig flere kvinder, hænger det sammen med flere forhold, men vel først og fremmest det kønsopdelte arbejdsmarked. Flere har været inde på det: De typiske kvindefag er i tilbagegang, medens kvinderne ikke har de efterspurgte kvalifikationer i vækstområderne. Der skal altså også her gøres en holdningsbearbejdende indsats med vægt på at sikre kvinderne uddannelsesmæssig opkvalificering, som matcher jobmulighederne.

Det har da også været strategien bag de særlige foranstaltninger og forsøg, som siden 1987 har været etableret på arbejdsmarkedsområdet. Spændende bliver det at se, hvilke resultater den 1-årige arbejdsmarkedsuddannelse specielt for kvinder fører med sig.

I det hele taget må de igangsatte projekter nøje vurderes, så erfaringerne herfra kan danne grundlag for opstilling af nye mål og strategier for indsatsen i 1990'erne.

Afslutningsvis vil jeg endnu en gang understrege, at Det Konservative Folkeparti finder, at det er vigtige temaer, vi behandler i dag, og at det er vigtigt, at vi hele tiden sikrer, at disse temaer har en stærk offentlig og politisk bevågenhed.

Derfor endnu en gang tak til forespørgerne.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Jeg vil gerne sige tak til fru Pia Christmas-Møller for den meget klare og positive tilkendegivelse over for LO's initiativ og også til den opfordring, der jo fulgte i kølvandet i forhold til Arbejdsgiverforeningen. Men samtidig vil jeg gerne gøre opmærksom på, at det er en misfor-

[Jytte Andersen]

ståelse, hvis man tror – jeg har måske ikke formuleret mig klart nok – at jeg har sagt, det var ligegyldigt med lovgivning og aftale. Det har jeg ikke sagt. Det er klart for mig, at den ligestilling på arbejdsmarkedet, der er forankret i aftalesystemet, er så langt at foretrække frem for lovgivningen, men det er vores opfattelse, at vi i Folketinget er nødt til at presse på med lovgivning, hvis man ikke kommer i gang inden for en vis tidstermin og tidsramme. Realiteten og realiseringen i ligestillings- og ligelønsspørgsmålet bør imidlertid klart forankres i aftalesystemet. Ellers er det ikke ret meget værd, når det kommer ud i virkeligheden, og slet ikke på de arbejdspladser, som ikke har overenskomst.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Også jeg vil gerne sige tak til fru Pia Christmas-Møller. Jeg er enig i mange af de ting, der blev sagt. Jeg er enig i, at der er grænser for, hvor meget man kan lovgive, hvis det ikke bliver fulgt op. Vi kan lovgive lige så tosset, som vi vil – hvis det ikke bliver fulgt op, hjælper det ingenting. Det er den sørgelige kendsgerning. Jeg har nu heller ikke talt for i dag, at vi skulle til at lovgive yderligere på ligelønsumrådet eller ændre ligestillingsloven, men har ønsket, at man i højere grad tog denne problematik op i forbindelse med de forestående overenskomstforhandlinger og naturligvis også i forbindelse med det, der sker på arbejdsløhedsområdet.

Fru Pia Christmas-Møller siger, at det er vigtigt nu at se på de forsøgsordninger, der har været, hvor man har reserveret et antal pladser til kvinder, bl.a. på AMU-centrene. I den forbindelse vil jeg gerne sige, at der faktisk allerede nu foreligger en undersøgelse, som viser, at det måske ikke er den bedste idé, at man laver disse kvoteordninger, hvor man reserverer pladser til kvinder på utraditionelle områder for at få dem gelejdet derover på den måde. For jeg er da enig i, at noget af det vigtigste, vi kan foretage os, er at få nedbrudt det kønsopdelte arbejdsmarked, som vi kender det. Jeg tror – og det viser den undersøgelse, der er lavet, også – at det er bedre at give det som et tilbud til en gruppe kvinder ved at sige: Har I lyst, er vi villige til at give en vejledning i, hvilke uddannelser vi kan tilbyde jer, hvis vi laver en særklasse for jer. Det skal man så tænke godt igennem, hvorefter man skal ansætte nogle om ikke kvindelige lærere så

i hvert fald nogle lærere, der har været igennem et pædagogisk forløb, hvor de har lært at undervise kvinder. For når man først har været ude i arbejdslivet i ganske mange år og skal tilbage på skolebænken, om jeg så må sige, så er der forskel på, hvordan man opfatter tingene, og hvordan man tager imod pædagogisk godt gennemtyggede oplysninger. Jeg tror altså, det er den vej, vi skal gå, i stedet for at blive ved med at lave kvoteordninger.

Elsebeth Kock-Petersen (V):

Vi skal nok lige gøre os klart, at det, forespørgslen drejer sig om, er ligeløn og arbejdsløshed specielt for kvinderne.

Hvordan familierne i øvrigt vil indrette sig, som fru Inger Stilling Pedersen har været inde på, må familierne selv bestemme. Der skal ikke være tvang, som fru Inger Stilling Pedersen sagde, men det er for så vidt heller ikke det, forespørgslen eller fru Lilli Gyldenkilde lægger op til. Det, vi taler om her, er spørgsmålet om, hvor vidt man er kommet med de lovgivningsmæssige regler, vi rent faktisk har for ligeløn, og det er spørgsmålet om, hvordan det ligger med hensyn til fordelingen mellem mænd og kvinder, når vi ser på arbejdsløshedstallene. På torsdag får vi på grundlag af et forslag fra Kristeligt Folkeparti en diskussion om familiernes mulighed for at indrette sig, men i dag er det altså ligeløn og arbejdsløsheden.

Hvis man nu ville være lidt prikken, kunne man selvfølgelig spørge, hvorfor vi nu skal diskutere det igen. Vi diskuterer ligeløn med jævne mellemrum, og det er et spørgsmål, hvor meget mere vi kan gøre herindefra.

Der er nok ikke nogen tvivl om – også fordi vi netop må erkende, at mange af de problemer, vi støder på, når vi taler om ligeløn, har noget med holdninger at gøre – at det også har en betydning, at vi en gang imellem tager dette emne op til debat og kommer med nogle forhåbentlig klare markeringer herindefra.

Derfor kan jeg heller ikke lade være med at sige til fru Lilli Gyldenkilde, at det kan godt være, at fru Lilli Gyldenkilde synes, det havde været rarest med en dagsorden, men det kunne være, det blev endnu bedre, hvis vi undervejs her i debatten i virkeligheden kunne enes om en fælles tilkendegivelse af nogle ønsker, og at det måske var det, der ville være allerbedst til at flytte tingene, i det omfang vi herindefra over-

[Elsebeth Kock-Petersen]

hovedet kan flytte dem. For yderligere lovgivning herindefra tror vi fra Venstres side ikke så meget på på nuværende tidspunkt. Det er vel i virkeligheden også svært at pege på konkrete initiativer, som vi kan vedtage eller beslutte herinde. Det er vel først og fremmest et spørgsmål om at rette nogle appeller til arbejdsmarkedets parter og til syvende og sidst til de mænd og kvinder, som det også drejer sig om.

Den største forhindring for, at vi på længere sigt også får en reel ligeløn – det har flere andre ordførere også været inde på – er jo nok det kønsopdelte arbejdsmarked. Der er ikke nogen garanti for, at vi ikke også i årene fremover vil have et stærkt kønsopdelt arbejdsmarked. Derfor må vi nok sige, at der her ligger en voldsom barriere, som det nok ikke er særlig nemt – i hvert fald i overskuelig tid – at få brudt ned. Der kan blive lavet forskellige forsøg og kvoteordninger, men det er nok et af de sværeste områder at få brudt nogle af fordommene på.

Derudover må man sige, at holdningerne ikke bare hos kvinderne og hos mændene, men også hos arbejdsmarkedets parter hidtil – selv om vi er kommet et stykke – ikke er endt med, at vi er kommet derhen, hvor vi gerne vil.

Fru Jytte Andersen hæftede sig ved, at der var nogle bagstræberiske arbejdsgivere, der ikke ville give ligeløn. Jeg tror nok, at det i virkelighedens verden har meget at gøre med de holdninger, der er både hos kvinderne og så sandelig også hos mændene, når det kommer til stykket, når diskussionen skal stå om, hvordan man skal prioritere midlerne.

Der er da også noget, der tyder på, at arbejdsmarkedets parter ikke har opprioriteret emnet særlig voldsomt; i hvert tilfælde har de ikke sat så megen kraft af, at det er lykkedes at nå det resultat, som vi her i Folketinget er enige om. Og det har noget med prioritering at gøre. Det har noget at gøre med, om det er noget, man synes er så vigtigt, at man faktisk gerne vil satse lidt på det. Det er helt klart noget med prioritering, for det betyder selvfølgelig, at der er nogle andre krav, der så må prioriteres lavere. Derfor synes jeg, det ville være at tegne et alt for forsimplet fjendebillede, hvis man bare sagde: Nå, jamen det er bare disse forfærdelige arbejdsgivere. Det tror jeg ikke er virkeligheden.

Derfor håber jeg, at vi i denne debat kan enes om – hvis jeg må have lov til at foregribe begivenhedernes gang lidt – at man fra regeringens

og arbejdsministerens side videregav den fælles holdning, der sådan set er hos en række partier til at prioritere det emne højt ved de kommende overenskomstforhandlinger.

Ellers må man vel håbe på, at noget af diskussionen ikke vil være aktuel om nogle år, selv om vi ikke helt får fjernet, om jeg så må sige, den skarpe kønsopdeling på vores arbejdsmarked. Men noget af det bliver vel ændret ved, at pigerne nu om stunder kommer i en bedre uddannelsesmæssig situation. Der er vist ikke nogen tvivl om, at det skaber et bedre grundlag for kvinderne på arbejdsmarkedet, hvis de får en bedre uddannelsesmæssig baggrund. Og det er trods alt det, der i langt højere grad end før er det normale i den unge generation nu om stunder. Derfor er det også rigtigt, som fru Lilli Gyldenkilde siger, at de unge på en række af disse områder har en anden indstilling til det, og derfor kan vi da håbe på, at vi, om jeg så må sige, vil vokse os fra nogle af problemerne.

Men der er vel ét område, hvor vi stadig væk er nødt til at finde ud af, hvordan vi kommer videre, specielt for så vidt angår kvindearbejdsløsheden, og det er i forhold til de voksne ledige kvinder, kvinder, som står med en dårlig eller måske ingen uddannelsesmæssig baggrund, og som måske har været i job i en række år, men er blevet ledige og derfor har svært ved at komme videre.

I denne forbindelse redegjorde arbejdsministeren jo for forskellige kursustilbud, man giver til denne gruppe af kvinder i erkendelse af, at det er ikke givet, at man lige kan bruge de samme metoder, som man i øvrigt bruger i de tilbud, man giver på arbejdsmarkedet.

Jeg vil egentlig bede ministeren give os – om ikke på stående fod, så i hvert fald på et senere tidspunkt – en lidt uddybende beskrivelse af, hvad det så er for nogle kurser, man tilbyder disse kvinder. Det er i alle tilfælde bekymrende, hvis det, man lægger vægt på, når man skal give uddannelse eller oplæring, hvad man nu vil kalde det, er nogle alt for formelle krav, altså hvis skolebænken i sig selv bliver en barriere for, at disse kvinder kommer videre. Det kan godt være, at man skal lave specielle kurser for kvinder med mennesker, der specielt er engagerede i det felt, men under alle omstændigheder vil jeg i hvert fald gerne have nogle lidt mere detaljerede informationer om, hvad det er for nogle specielle tilbud, man giver. Arbejdsmini-

[Elsebeth Kock-Petersen]

steren var jo også inde på, at man egentlig ikke havde haft så vældig stor succes med de kurser, og det kan da godt være, det ikke er muligt at finde den rigtige måde at lave det på. Men i hvert fald er et af de mest akutte problemer, hvordan vi får de voksne ledige kvinder videre i systemet.

Jeg vil slutte af med at sige, at jeg synes, det kunne være af betydning og interesse og forhåbentlig have en vis slagkraft, hvis vi herfra kunne være enige om, at vi meget gerne så, at arbejdsministeren fortalte arbejdsmarkedets parter, at vi faktisk synes, det er vigtigt, at de regler, Folketinget nu engang har vedtaget om ligeløn, også bliver ført ud i livet, at det er noget af det, der bliver prioriteret højt, og at andre ønsker og krav derfor må prioriteres lavere.

Men jeg er enig med forespørgerne i, at diskussionen om ligeløn mindre drejer sig om, hvordan familien vil indrette sig, om det er tvang eller tilbud. Det er da en helt klar retfærdighedshandling, som Folketinget jo også helt klart har tilkendegivet sin mening om, og derfor kan jeg helt bestemt godt forstå, at man er utålmodig og ikke vil vente så mange generationer længere, men ønsker, at der sker noget nu.

Annette Just (FP):

Vi i Fremskridtspartiet er så glade for, at der både er kvinder og mænd, og rødhårede og sorthårede, og der er tilmed nogle, der er helt blonde. Men når de går ud på arbejdsmarkedet, mener vi, de alle sammen er mennesker og skal betragtes som sådan. Det er ikke første gang, jeg står på denne talerstol og siger nogenlunde det samme.

Men nu er det kommet op én gang til, og det vil ikke komme bag på fru Lilli Gyldenkilde, når jeg nu siger, at jeg tror, den største fejltagelse i virkeligheden er, at vi beholder alle disse kvindeorganisationer. Vi beholder Kvindeligt Arbejderforbund, og vi har Ligestillingsrådet og alt det andet, der ligner det, og det er med til at ødelægge det, at vi alle sammen er mennesker, på arbejdsmarkedet. For jeg mener, at hvis vi kvinder går ind og arbejder på samme betingelser – og det er der ingen tvivl om at vi skal – så kan vi også forlange ligeløn. Det er vedtaget her i Folketinget, og det er der ingen der sætter spørgsmålstegn ved. (*Afbrydelse*). Så vidt jeg ved, er der ikke nogen, der sætter spørgsmålstegn ved, at der er vedtaget lige løn

for lige arbejde her i Folketinget; det tror jeg ikke på.

Men at sige, at vi skal have positiv særbehandling af den ene halvdel af menneskeheden – den, der hedder kvinder – mener jeg er fuldstændig forrykt, og det er vi i Fremskridtspartiet i hvert fald store modstandere af. Netop fordi vi har været modstandere af positiv særbehandling for kvinder, har vi været i den situation, at vi har haft flertal af kvinder i folketingsgruppen f.eks. Vi har masser af kvinder i organisationen hele vejen igennem; vi repræsenterer lige mange kvinder og mænd, og vi har aldrig nogen sinde gjort forskel på dem, for for os er de alle sammen mennesker.

Når fru Lilli Gyldenkilde siger, at der er et lille problem, vi lige skal have løst, nemlig det her med kvindeløn og kvindearbejde osv., vil jeg gerne gøre opmærksom på, at jeg ikke mener, det er kvinder som sådan, man skal satse på at særbehandle. Man skal til gengæld respektere dem, og denne debat kører, så vidt jeg kan se, lige i den modsatte grøft. Man erkender, at kvinder ikke er ligeværdige, og det kan jeg slet ikke forstå at fru Lilli Gyldenkilde vil stå her og sige.

Nu ved jeg godt, det først er på torsdag, den endelige debat om barselorlov kommer, men når fru Lilli Gyldenkilde siger, at man med barselorlov så at sige vil tvinge mændene til at komme hjem og finde ud af, hvad det vil sige at passe børn i et par måneder eller tre, må jeg indrømme, at jeg giver fru Inger Stilling Pedersen fuldstændig ret. Det skal være et oplæg eller et tilbud. Det kan ikke være meningen, at vi skal tvinge nogen – hverken mand eller kvinde – til imod deres vilje at passe et barn, hvis de i deres egen familie er blevet enige om, at det skal være den anden.

Men én ting, som jeg mener fru Inger Stilling Pedersen også var inde på at Kristeligt Folkeparti ville arbejde for, nemlig at der blev ens pension til alle, hvad enten det er kvinder eller mænd, skal i hvert fald få vores fulde støtte. Det har vi stået for hele tiden.

Det korte af det lange er: Vi gør ikke forskel på, om det er kvinder eller mænd. For os er det alt sammen mennesker, og ih, hvor ville det klæde Folketinget, om I dog i det mindste ville give mig ret i det!

Elisabeth Arnold (RV):

På fabrikken var der to afdelinger, som lavede næsten det samme produkt. På afdeling A var der udelukkende beskæftiget mænd. Produktionen af produkt a var maskinel, og det havde den været altid. I afdeling B var der udelukkende ansat kvinder. Produktionen af produkt b var også maskinel, men det havde den kun været i forholdsvis kort tid. Før da havde den været manuel, og derfor havde man brugt kvinder, for de var mere fingeremme.

De to afdelinger lavede som sagt næsten det samme, men personalet på de to afdelinger tjente naturligvis ikke det samme. Det opdagede man først den dag, da man besluttede sig for i forbindelse med en ombygning at lægge de to afdelinger sammen. De betjente sig som sagt næsten af de samme maskiner, og de lavede stort set det samme produkt, men så opdagede man pludselig, at de ikke fik den samme løn. Så sagde kvinderne: Nu vil vi gerne have ligeløn, og så sagde mændene: Nej, nej, for vi laver jo ikke helt det samme arbejde.

Det havde de en meget lang diskussion om. Argumenterne gik så vidt, som at mændene stadig væk forlangte mere i løn, fordi de faktisk boede en etage højere oppe i den gamle afdeling end kvinderne og derfor skulle bære de tunge byrder og deres madpakker op og ned ad flere trapper, end kvinderne skulle gøre.

Men lovgivningen var naturligvis med kvinderne, og da afdelingen blev bygget om og de to afdelinger blev lagt sammen, var der ikke nogen vej udenom: Kvinderne fik ret, de fik deres ligeløn til trods for mændenes protester.

Dette lille eksempel viser, at vores lovgivning er i orden, den kan bruges, men den skal bruges af parterne, og den skal bruges af kvinderne selv, for der er ikke andre, der hjælper dem med at gennemføre disse krav.

Derfor siger statistikken også noget andet end det, lovgivningen tilsigter. Årsagen er det, som flere andre ordførere har været inde på i dag: det kønsopdelte arbejdsmarked. Men jeg må tilføje, at den kønsopdelte fagbevægelse også er med til at skabe forhindringer for kvinderne. Hvor er mændenes solidaritet henne? Hvor er de mandlige forbund, som forlanger ligeløn? Hvor er de mandlige forbund, som forlanger børnepasningspenge, som forlanger frihed ved børns sygdom, som forlanger orlovsordninger osv.? Kvinderne skal kæmpe det hele igennem selv.

Det hjælper lidt. Som flere har været inde på, var LO-Bladets sidste udgave, hvor man ønsker ligestillingsaspekterne taget med ind i de kommende overenskomster, et godt fremskridt, men det ændrer ikke ved det forhold, at det er kvinderne selv, der skal løfte byrden, og det må de være klar over.

Vi har lovgivet, og vi ønsker, at loven skal bruges. Der er ingenting, der forhindrer kvinderne i at gå ud og bruge lovgivningen. Men i det øjeblik man har et kønsopdelt arbejdsmarked, hvor kvinderne arbejder for sig selv og mændene arbejder for sig selv – og man så oven i købet har det system, at kvinderne forhandler for sig selv og mændene forhandler for sig selv og de forhandler i hver sit rum på forskellige tidspunkter med den samme arbejdsgiver – så bliver det jo en kamp mellem de to forhandlingsgrupper. Hvem kan få mest? Og hvem kan på en eller anden måde få en undskyldning for at få mere end den anden gruppe?

Derfor er det kønsopdelte arbejdsmarked slangen i dette paradis. Når jeg siger paradis, er det, fordi vi kan se på statistikken sammenlignet med andre lande, især i EF, i de områder, hvor der er en god statistik på området, at danske kvinder er nogle af de kvinder i hele EF-området, hvis arbejdsforhold ligner mændenes mest. Det ændrer ikke ved det beklagelige faktum, at vi har en høj kvindearbejdsløshed; vi har også en høj mandearbejdsløshed. Men i Danmark er det sådan, at vi har en fantastisk stor erhvervsfrekvens for kvinder, hvilket er til forskel fra mange andre lande i EF. Kvinderne har en bedre uddannelse end andre steder i EF. Kvindernes ledighed er for visse fags vedkommende faldende. Og det er en positiv udvikling.

Hvad er løsningerne på dette her? Ja, der er mange forskellige løsninger, og der er nogle af dem, som er helt generelle, som fru Pia Christmas-Møller også var inde på. Den generelt høje arbejdsløshed er det alvorligste problem, vi har, og hvis den ikke bliver nedbragt, er der kun kosmetiske tiltag, vi kan tage til hjælp.

Derfor vil vi fra radikal side også give al vores støtte til, at vi prøver at styrke erhvervslivets konkurrenceevne, så vi kan få mere gang i det private erhvervsliv og der bliver flere arbejdspladser også til kvinderne.

Men afskaffelse eller nedbringelse af arbejdsløsheden forebygger ikke tilbagefald, hvis der igen skulle komme stor arbejdsløshed, hvis

[Ellisabeth Arnold]

vi ikke også får taget fat på de forebyggende foranstaltninger. Og det er selvfølgelig uddannelsesproblemet, det er karriereproblemet, og det er hele problemet i forholdet til familierne. Der er et kønsopdelt uddannelsesmønster og et kønsopdelt karrieremønster.

Endelig er der også det problem, som flere har været inde på: det ekstra livsafsnit, de ekstra 20-25 år, kvinderne i vores tidsalder får forærende, fordi de er tidligere færdige med deres børn og bliver enker senere. Det vil sige, de får 20-25 år midt i deres liv, hvor de har en masse tid tilovers og stadig væk har mange muligheder for at uddanne sig og for at deltage i både det offentlige liv og i erhvervslivet.

Der ligger et stort ansvar på os som opinionsdannere og på fagbevægelsen og på alle andre, der deltager i samfundsdebatten, for at gøre dette ekstra livsafsnit til et positivt og et spændende og et udfordrende afsnit af en kvindes liv, sådan at det bliver en anden ungdom eller en ny udfordring og ikke bare begyndelsen til alderdommen eller en yngre stenalder.

De sidste foranstaltninger, jeg vil nævne, er nogle, der har været nævnt specielt af fru Lilli Gyldenkilde. Og det er sådan noget som forlænget barselorlov, forældreorlov og mere deltid. Det er udmærket med den slags foranstaltninger, men det er og bliver løsninger, som betyder, at man fejrer kvindearbejdsløsheden ind under gulvtæppet. Det afhjælper jo ikke det reelle problem: at der ikke er brug for disse kvinder på arbejdsmarkedet, som gerne vil være der.

Foranstaltninger, som tager sigte på bedre trivsel i familierne, må tages med det bestemte sigte, at det er derfor, vi giver f.eks. forlænget barselorlov, derfor vi giver forældreorlov, og derfor vi giver deltid. Det skal være af hensyn til familierne; det skal ikke være for, at vi bagefter kan rose os af, at nu har vi fået bragt tallene på kvindearbejdsløsheden ned.

Vi står nu her igen, for jeg ved ikke hvilken gang, og diskuterer ligeløn og kvindearbejdsløshed. Og jeg synes, det må være rigtigt, som de fleste andre har sagt, at vi har nogle gode lovgivningsinitiativer, og at vi har mange positive tiltag over for kvinderne, men der ligger altså nogle tunge byrder på arbejdsmarkedets parter og på kvinderne selv, og dem skal vi selvfølgelig hjælpe dem med at løfte. Men meget mere kan vi ikke gøre på nuværende tidspunkt.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Jeg er egentlig meget enig langt hen ad vejen i det, fru Elisabeth Arnold sagde.

Når jeg alligevel tager ordet, er det, fordi jeg tror, man skal være meget varsom med følgende budskab: Kvinderne kan jo bare bruge lovgivningen, og de kan jo bare. . . .

Når jeg siger det, er det, fordi vi jo ved, at kvinderne sidder yderst på bænken, når der skal fyres folk, når der skal laves omlægninger i produktionsapparatet, og de har altså ikke det rygstød, som vi gerne ville have de skulle have. Det er baggrunden for min bemærkning om, at jeg tror, man skal være meget varsom med sådan nogle bemærkninger.

Naturligvis er det parterne – altså begge parterne – der er ansvarlige for den lovgivningsrealisering. Men jeg tror faktisk, at det spiller en utrolig stor rolle, hvilket politisk-psykologisk klima der er i Folketinget for denne sag og for vores forventninger, som skal formuleres klart og præcist, hvad jeg synes de er blevet i dag. Deres måde at håndtere deres forpligtelse på afhænger af, hvor klart vi formulerer vores forventninger til dem.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Det, der kalder mig op, var, at fru Elisabeth Arnold fra Det Radikale Venstre siger, at vi nu står og diskuterer spørgsmålet om kvindeløn og kvindearbejdsløshed for gud ved hvilken gang. Og det er korrekt. Vi har gjort det cirka en gang om året, og det ved jeg, fordi det meget ofte har været mig eller Socialdemokratiet, der har taget initiativet til det.

Men det er faktisk første gang – i hvert fald så lang tid, jeg kan huske – at vi tager spørgsmålet op fra den vinkel, vi gør i dag, nemlig i erkendelse af parternes store betydning i denne sag. I stedet for at blive afvist i folketingssalen med ordene, at det ikke er vores problem det her, men parternes, går vi alle sammen i dag – og det synes jeg altså er noget enestående – ind fra den side, at vi anbefaler parterne at tage hånd om det, fordi det er noget, vi her i Folketinget prioriterer meget højt, og det er vi fuldstændig enige om. Det er første gang, vi faktisk har en diskussion, hvor vi bagefter, samtlige partier og ministre, kan gå ud og sige: Vi har drøftet

[Lilli Gyldenkilde]

spørgsmålet i Folketinget, vi ved, det er parterne, der har hovedansvaret her, og vi lægger megen vægt på, at I er jer det ansvar bevidst, og at det bl.a. er det, overenskomstforhandlingerne kommer til at dreje sig om. Det er faktisk første gang, vi gør det, og jeg synes, at det med en enkelt undtagelse har været en meget god debat, vi har haft indtil nu. Resten skal jeg vende tilbage til i næste omgang.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Arnold (RV):

Til fru Jytte Andersen vil jeg sige, at jeg ikke tror, at jeg brugte udtrykket »bare«; det mente jeg i hvert fald ikke.

Jeg er godt klar over, at mange kvinder føler sig klemte. De føler, som fru Jytte Andersen ganske rigtigt sagde, at de sidder yderst på bænken, og at de, hvis de er frække eller obsternasige, bare kan skrubbe af og prøve at finde sig noget andet, og det ved alle er utrolig svært.

Jeg føler i disse år, at kvindefagbevægelserne er blevet stærkere. Jeg har fulgt med i nogle af de sager, der er blevet rejst, og der er mange sager, som er vundet. Det er, som om de kvindelige fagforbund har vejret, at nu har de den fornødne styrke og den fornødne kraft til at gå ud og føre disse sager og vinde dem på stribe, og det er jo fantastisk positivt med alle disse eksempler.

I øvrigt vil jeg sige, at for hver eneste kvinde, der kommer ind på en utraditionel arbejdsplads, for hver eneste kvinde, som avancerer til en højere stilling, for hver eneste kvinde, som gør noget, bryder ud af nogle vante båse, vinder vi en lille sejr, og så bliver kvindefagbevægelserne også stærkere.

Til fru Lilli Gyldenkilde vil jeg kun sige, at jeg er fuldstændig enig i fru Lilli Gyldenkildes bemærkninger om at appellere til parternes ansvar i de kommende overenskomstforhandlinger.

Lis Noer Holmberg (CD):

Nu er det nok ikke særlig populært, at jeg står her på Folketingets talerstol og som kvinde erklærer, at al den ligestillingssnak aldrig rigtig har kunnet ophidse mig. Vel har kampen for ligestilling ført nogle gode ting med sig, men desværre i høj grad også været med til at nedbryde meget af den stabilitet, vi havde, da vi talte om mænd som mænd og kvinder som kvinder. I

hvert fald har vi ikke i Danmark fået det rent menneskeligt bedre, efter at vi nu uanset køn skal være åh så lige og for enhver pris skal behandles ens, og det til trods for at vi jo dog er så forskellige, som vi er.

At SF spørger, hvad der kan gøres for at sikre kvinder reel ligeløn, virker overflødig, eftersom vi jo har en lov om lige løn til mænd og kvinder. CD finder ingen grund til at pålægge arbejdsministeren, at han skal sikre, at arbejdsmarkedets parter følger ligelønsloven i forbindelse med overenskomsterne. Det må vi gå ud fra at arbejdsmarkedets parter kan finde ud af, uden at de skal pålægges yderligere direktiver fra lovgivernes hånd. Dog kan vi da ikke have noget imod, at man står sammen om en appel til arbejdsmarkedets parter og beder dem om at tage hensyn til de problemer, der måtte være.

Jeg ved godt, at SF går ind for fuld kønskvotering, men efter vores mening må en arbejdsgeber selv afgøre, om han ønsker at besætte en stilling med en mandlig eller en kvindelig medarbejder. Det kan vi ikke blande os i. Derfor mener CD ikke, at det er realistisk at tro, at arbejdsministeren kan komme med nogle direktiver eller på anden måde lægge noget frem, der garanterer afskaffelse af kvindearbejdsledigheds overvægt i forhold til mænds. Man kan ikke afskaffe arbejdsløsheden ved lov, og man kan slet ikke lovgive om, hvorvidt der skal være flere kvinder i arbejde end mænd eller lige så mange.

Jeg vil gerne igen minde fru Lilli Gyldenkilde om hendes egne udtalelser, som hun kom med på et tidspunkt, hvor fru Lilli Gyldenkilde jo netop satte spørgsmålstegn ved, om vi overhovedet har job til alle i dette lille land og om nødvendigheden af at gå ned fra fuld tid til deltid af hensyn til børnene. Det er tanker, man må sige er realistiske, og det kunne man så slå mere til lyd for og bede arbejdsmarkedets parter være vågne over for. Om det er far eller mor, der skal gå på deltid, mener jeg egentlig skal afgøres inden for hjemmets fire vægge og i samklang med de arbejdsforhold, man har.

At der er så mange kvinder, der er ledige, skyldes utrolig mange ting, og det kunne vi nok få en lang debat om. Jeg vil godt komme med et lille morsomt eksempel. Jeg har nemlig selv været i et firma, hvor man var udsat for det her, og hvor man simpelt hen undlod at ansætte kvinder i mandefag.

[Lis Noer Holmberg]

I små og mellemstore virksomheder har man opgivet at tage kvinder ind i mandefag, og årsagen er simpelt hen, at der skal installeres specielle toiletter, baderum osv. Jamen er det ikke paradoksalt i vore ligestillingstider og med al den ligestillingssnak, al den stund vi kan færdes side om side på stranden og andre steder mere eller mindre påklædte eller afklædte? Jeg føler ærligt talt, at det her Ting efterhånden har vedtaget så mange love og regler og restriktioner, at det begynder at bide sig selv i halen. Bl.a. står vi så nu i dag og diskuterer det igen, og det kommer vi til at gøre igen og igen.

Kvinderne er kommet ud på arbejdsmarkedet for at blive, siger fru Lilli Gyldenkilde. Om alle kvinder er indstillet på det, vil jeg sætte et spørgsmålstegn ved. Det er i hvert fald et problem, at mange kvinder er gået ud for at gå hjem med en understøttelse og faktisk befinder sig godt ved det. Det lyder ikke godt, det ved jeg, og det er ikke populært at sige det. Ikke desto mindre er det altså sandt, og det er vigtigt for mig, at vi også tør sige den slags ting og får det med ind i den debat, vi har.

Jeg blev helt forpustet af at høre SF's ønskeseddel på arbejdsmarkedsområdet med hensyn til nedsat arbejdstid og en række andre ting. Ønsker og drømme har vi selvfølgelig lov til at have, men vi slipper altså ikke uden om, hvad der er realistisk.

Jeg vil godt slutte med at sige, at vi da ikke har noget imod, at der i dag sendes et signal til arbejdsmarkedets parter – der bliver såmænd nok skrevet et eller andet om det her i aviserne – om, at vi faktisk mener, at hvis der er problemer, ser vi da gerne, at de tager dem med ind i de overenskomstforhandlinger, der kommer.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg må sige, at jeg fandt fru Lis Noer Holmbergs tale noget ejendommelig. Jeg kunne forstå her til sidst, at det var i orden fra fru Lis Noer Holmbergs side, at man godt måtte appellere til arbejdsmarkedets parter om at arbejde for ligeløn, og det skal jeg da ikke udtrykke utak for.

Men jeg må på det bestemteste sige – fru Lis Noer Holmberg er jo ikke hvem som helst, hun er formand for Arbejdsmarkedsudvalget herinde – at hvis det er fru Lis Noer Holmbergs opfattelse, at kvinderne er gået hjem for at gå over på dagpenge i stedet for at have fast tilknytning

til arbejdsmarkedet, så bør fru Lis Noer Holmberg foranstalte en undersøgelse af rigtigheden heraf. Det mener jeg simpelt hen ikke man kan tillade sig at stå og sige fra Folketingets talerstol, uden at man kan dokumentere, at det rent faktisk er sådan.

Derfor vil jeg bede fru Lis Noer Holmberg om at komme herop og sige, om hun overhovedet kan dokumentere den påstand, at det skulle være kvinderne, der gerne vil hjem og gå på dagpenge. Det vil være uanstændigt, hvis ikke vi får det her afklaret. Og hvis det stadig væk er fru Lis Noer Holmbergs mening, når hun kommer herop igen, så mener jeg, hun må foranstalte en undersøgelse af det, for jeg mener bestemt ikke, det er rigtigt.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Jeg tager blot ordet for at sige til fru Lilli Gyldenkilde, at jeg godt kan forstå forargelsen over, at der er mennesker, der misbruger vores dagpengesystem, men fru Lilli Gyldenkilde må ikke have så store skyklapper på, at hun ikke ved, at det sker.

Jeg skal ikke stå og forsvare, hvad der er blevet sagt fra CD's side, men jeg tror, at vi alle sammen, hvis vi lægger hånden på hjertet, udmærket ved, at der er kvinder, der misbruger dette system, lige så vel som der er mænd, der gør det. Men jeg er såmænd ikke utilbøjelig til at tro, at der er flest kvinder.

(Kort bemærkning).

Lis Noer Holmberg (CD):

Jeg kan bestemt ikke sætte tal på, hvor mange kvinder der går hjemme, og som egentlig er godt tilfreds med det. De har små børn, og de synes egentlig, at de har rigeligt at se til. Man behøver bare at høre udsendelsen om onsdagen med Jørn Hjorting, »De ringer – vi spiller«. Gang på gang hører man: »Ja, hvad laver du så i det daglige?« »Jeg er arbejdsløs.« »Nå, jamen det er jo kedeligt.« »Nej, det er ikke så kedeligt, for jeg har jo alligevel meget at se til. Jeg har børn.«

Fru Lilli Gyldenkilde skal da ikke bilde mig ind, at hun aldrig nogen sinde har hørt, at der er nogle, der gør det. Jeg siger ikke, at det er alle kvinder, der gør det. Jeg siger bare, at når vi diskuterer, hvorfor så mange kvinder er ledige, så

[Lis Noer Holmberg]

bliver vi også nødt til at tage det med. Jeg siger slet ikke, at det er alle, der gør det, men der er altså nogle, der gør det.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Både Arbejdsmarkedsudvalgets formand, fru Lis Noer Holmberg, og fru Annette Just må vide, at efter arbejdsløshedslovgivningen er det sådan, at man skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Kan der anvises et arbejde, skal man tage imod det; ellers er det vægning, og så bliver man idømt karantæne, og så får man ikke lov til bare – som det hedder – at gå på dagpenge. Det er det ene, jeg vil sige.

Det andet, jeg vil sige, er, at jeg synes, det er et nummer for skrap – jeg kan ikke skjule, at jeg virkelig synes, det er for skrap – at Arbejdsmarkedsudvalgets formand kan stå her og sige: Jeg kan ikke dokumentere mine påstande, men jeg kan fortælle, at jeg hører Jørn Hjorting-udsendelser i radioen, og dér hører jeg ofte arbejdsløse kvinder ringe ind.

Nu ved jeg ikke, hvor meget tid fru Lis Noer Holmberg har til at høre Jørn Hjorting, og jeg aner heller ikke, hvornår de udsendelser kommer, men det må dog være begrænset, hvor mange kvinder der dér kan være tale om. Man bør da ikke give sig i kast med, fordi man har hørt sådan nogle udsendelser, at tillade sig at sige fra Folketingets talerstol, at der går rigtig mange arbejdsløse kvinder på dagpenge, og at de egentlig ønsker det sådan.

Jeg mener simpelt hen, at det er for galt. Jeg er ellers et venligt menneske, men det her oprører mig faktisk. Jeg er lige ved at sige, at jeg kan tilgive fru Annette Just det. Når jeg sådan tænker over, hvad der blevet sagt i tidens løb, så er der jo blevet sagt meget, hvor man må sige: Nåh, det lader man løbe lige igennem, for det er ikke værd at opholde sig ved. Men fru Lis Noer Holmberg – jeg er ked af det, og det er ikke for at bruge det imod fru Lis Noer Holmberg – er ikke hvem som helst, og derfor må man udtrykke sig med omhu, når man tager ordet fra Folketingets talerstol i en kvindedebat.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Arnold (RV):

Stærkt provokeret af indlæg fra både fru Lis Noer Holmberg og fru Annette Just vil jeg ger-

ne stille de to ordførere et spørgsmål: Skal alle arbejdsløse nødvendigvis sidde derhjemme og hænge med hovedet eller hænge på den nærmeste bodega for at drikke sig ud af sorgen? Er det forbudt for en arbejdsløs at være bare en lille smule glad for sit familieliv, være bare en lille smule glad for sin dagligdag, være bare en lille smule glad for at gå derhjemme og holde hjemmet oppe? Er det forbudt for arbejdsløse kvinder at være tilfredse med deres tilværelse?

Det betyder da ikke, at de ikke også gerne vil ud på arbejdsmarkedet, hvis der var et arbejde til dem. Er det ikke bare et udtryk for, at kvinder i virkeligheden er gode overleverere? De er bedre til at få det bedste ud af situationen, end mændene er. Det er jo sådan, at vi har masser af kriminalitet og masser af drukkenskab og masser af andre ulykker hos de mandlige arbejdsløse. Vi finder ikke nær det samme mønster hos kvinder.

Jeg synes, at det er den vinkel, man skal se det ud fra. Kvinderne vil gerne have arbejde, når de er arbejdsløshedsforsikrede. De vil gerne ud på arbejdsmarkedet, men de kan også godt finde sig til rette derhjemme.

(Kort bemærkning).

Lis Noer Holmberg (CD):

Det er rigtigt, fru Lilli Gyldenkilde, at man skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, når man får sin understøttelse, og det gør man vel også. Man går jo til kontrol. Jeg ved ikke, om det er hver anden eller hver tredje måned. I gamle dage mødte man op på sin fagforening til kontrol hver morgen kl. 7. Nu går der en måned eller to.

I en hel del år har der ikke været job til disse kvinder, og de har faktisk kunnet gå hjemme. Jeg siger ikke, at jeg misunder dem. Jeg er da også helt sikker på, at de gerne vil ud på arbejdsmarkedet. Jeg synes, at det er ganske utroligt, at man ikke som politiker kan tillade sig her fra talerstolen at sige, at den slags findes altså også. Jeg synes, at det er helt urimeligt, hvis vi ikke må være ærlige, selv om det er upopulært. Jeg kan da godt mærke, at jeg har trådt på en øm tå, men jeg mener altså, det er vigtigt, at vi også tager de ting med i billedet for at vurdere det med hensyn til de mange arbejdsløse kvinder, vi har gående.

Og så vil jeg gerne sige til De Radikales ordfører, at det da ville være tåbeligt, hvis man var

[Lis Noer Holmberg]

arbejdsløs, at man så ikke tog sig af sit hjem og sine børn. Det gør de jo også. Jeg siger bare, at der er noget skævt her.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Fru Annette Just har ordet for en kort bemærkning. Vi skal nok til at standse de korte bemærkninger. Jeg har en enkelt endnu.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Jeg vil godt starte med at sige til fru Lilli Gyldenkilde: Ja, jeg ved udmærket godt, at man skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, hvis man får dagpenge. Det er netop det og hele denne diskussion, der er baggrunden for, at Fremskridtspartiet har fremsat sit § 75-forslag, som siger, at man skal stille sin arbejdskraft til rådighed 8 timer om dagen for at kunne få understøttelse. Det er jo ikke vores § 75-forslag, vi skal diskutere lige nu, men det vil da glæde mig, hvis jeg her og nu kan få tilsagn om, at SF næste gang vil gå ind for det.

Til fru Elisabeth Arnold må jeg sige, at jeg aldrig har sagt, at folk ikke må gå hjemme og være glade. Jeg synes i virkeligheden, at det er noget af det mest positive, at man har et lyst livssyn, og jeg tror ikke, nogen vil kunne nægte, at jeg har udtalt, at hvis ikke man kan få andet ud af det, så kan man i det mindste være glad.

(Kort bemærkning).

Elisabeth Arnold (RV):

Fru Lis Noer Holmberg følte, at det var forkert, at man ikke havde lov at sige fra talerstolen, at der var nogle, der var glade for at gå hjemme, hvis de var ledige.

Det, jeg angreb fru Lis Noer Holmberg for, var, at hun sagde direkte her fra talerstolen: Der er kvinder, der går ud på arbejdsmarkedet for at gå hjem. Jeg synes, at den påstand var af en sådan art, at fru Lis Noer Holmberg burde prøve at underbygge den.

Tredje næstformand (Povl Brøndsted):

Fru Jytte Andersen har ordet for en kort bemærkning, og så præciserer jeg, at det er den sidste, inden vi vender tilbage til ordførerrækken.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Jeg kan forstå på fru Annette Just, at arbejdsløse mænd såvel som kvinder skal stå til rådighed 8 timer om dagen. Det gør de rent faktisk også i henhold til arbejdsløshedslovgivningen.

Men hvordan passer det sammen med, at der fra det parti, som fru Annette Just repræsenterer, er kommet forslag her i Folketinget om, at forældre, der bliver arbejdsløse – mænd såvel som kvinder – skal tage deres børn ud af børnehaven? Det passer rent faktisk meget dårligt sammen, at man skal stå til rådighed, skal kunne anvises et arbejde med timers varsel, men ikke kan få lov til at få sine børn passet, når man er arbejdsløs. Det synes jeg er besluttet uanstændigt.

Jeg kunne godt tænke mig en situation, hvor de to damer var lige så ophidsede, når man stødte på nogen, der unddrog sig vores skatte-lovgivning, men det møder vi aldrig fra de to damers side.

Kofod-Svendsen (KRF):

Ordføreren for forespørgerne har udtrykkeligt sagt, at det vil være meget nyttigt og meget hjælpsomt med et klart signal til arbejdsmarkedets parter, og det vil vi meget gerne fra Kristeligt Folkepartis side være med til at afsende.

Jeg har forud for denne debat med interesse læst LO-bladet, nr. 9, hvor der på side 3 står en artikel: »LO-pligt til ligestilling – forbereder udspil til en ligebehandlingsaftale som tillæg til samarbejdsaftalen«. Jeg synes, det er spændende og rigtigt, at arbejdsmarkedets parter i praksis bliver mere optaget af, hvordan man ude på den enkelte virksomhed og igennem de aftaler, som regelmæssigt indgås, satser på, som det hedder i forespørgslen, »at sikre kvinder reel ligeløn«. Det tror jeg er den rigtige vej frem, for vi er vel enige om, at vi lovgivningsmæssigt har formel ligestilling her i landet.

Når det gælder udmøntningen, tror jeg, det hænger sammen med opdragelse, kultur osv. Vi har hver især en forpligtelse til at sørge for, at det, der formelt er sikret, også reelt bliver til virkelighed. Men jeg mener – det tror jeg forespørgerne er enige i – at vi må gøre det uden urimelig tvang.

Jeg har bemærket i dag, når jeg har set ordførerrækken, at der har vi ikke reel ligestilling. 7-1 kan jo ikke være udtryk for reel ligestilling,

[Kofod-Svendsen]

men formelt er den til stede, da hvert enkelt parti suverænt vælger sin ordfører. Det mener jeg også må være tilfældet fremover. Det skal ikke være sådan, at Folketinget laver en lov, der siger, at der skal være 4 ordførere af det ene køn, 4 af det andet køn, i hvert fald når vi har ligestillingsdebatter. Jeg synes da, det kunne være interessant, hvis vi havde haft en ligestillingsdebat med 7 ordførere af det ene køn og 1 af det andet – men lige modsat. Så synes jeg, at vi for alvor i praksis også på dette område havde ligestilling.

Det, jeg vil sige med dette, er, at der er områder, hvor vi må lade det være op til, det kan være en familiesammenhæng, det kan være en politisk, en partisammenhæng eller en forenings-sammenhæng, at træffe nogle konkrete valg. Vi kan få så stram en lovgivning, at jeg ikke tror, vi vil fremme det, vi reelt ønsker, for reel ligeløn, som er temaet for debatten, tror jeg i grunden vi alle ønsker.

Så er vi jo også klar over, at vi har en uddannelses-tradition. Bare for en del år siden var det ikke så naturligt som i dag, at kvinder fik de samme uddannelser som mænd. Det er noget af den historiske begrundelse for, at vi ikke fuldt ud har reel ligeløn, som burde være en følge af den formelle ligestilling.

Endelig er vi vel tilhængere af det frie uddannelsesvalg. Vi kan gennem rådgivning osv., om jeg så må sige styre uddannelsesvalget noget, men vi ønsker vel et frit uddannelsesvalg.

Ser vi i lønstatistikker, konstaterer vi, at det er en kendsgerning, at de, der tager en ingeniøruddannelse, en økonomuddannelse, ligger højere på lønskalaen end dem, der har valgt, ja, det kunne være en uddannelse som teolog, eller det kunne være en cand. mag.-uddannelse.

Vi kan også se, at pigerne ikke i samme grad som mænd vælger ingeniøruddannelsen. De gør det heller ikke, når det gælder økonomuddannelsen, i hvert fald ikke mere den direkte erhvervsrelaterede.

Derimod er der overtal af kvinder, der vælger at læse jura, viser statistikken. Det er ganske vellønnede job, jurastudiet normalt fører til, så det tror jeg kan være med til at skabe en højere grad af reel ligeløn. Der er også et flertal af piger, der vælger lægestudiet, så vidt jeg husker. Når det gælder læreruddannelsen, har kvinder altid været i overtal.

Kunne vi gennem drøftelse, debat, få flere piger til at gå i gang med en ingeniøruddannelse, tror jeg faktisk, at det ville være en af de ting, som ad åre ville sikre kvinder reel ligeløn. Men her synes jeg også – det håber jeg også forespørgerne er enige med mig i – at vi må sikre et reelt frit valg, og at vi ikke i Folketinget, om jeg så må sige, skulle lovgive ud i detaljen.

Arbejdsløsheden er alt for høj både for kvinder og for mænd, og at vi først og fremmest skal have mindsket arbejdsløsheden ved en massiv uddannelsesindsats, tror jeg vi alle sammen er enige i. Så det, der er ønsket, vil vi meget gerne være med til: at sende et kraftigt signal. Men vi vil fastholde, at der er nogle valg, som det ikke er Folketingets opgave at lovgive om. En udvikling, som er ønsket, må man fremme ad andre veje, ad andre kanaler; det vil vi også gerne medvirke til.

Arbejdsministeren (Kirkegaard):

Der har jo været enkelte skærmydsler undervejs, men bortset fra det mener jeg, at jeg har fået mit ønske opfyldt, nemlig en god og konstruktiv debat om de ligestillingsspørgsmål, som er rejst i forespørgslen. Der er kommet mange relevante synspunkter frem.

Jeg vil naturligvis ved lejlighed orientere parterne på arbejdsmarkedet om indholdet af denne debat. Det føler jeg naturligt, og det har jeg lejlighed til. Jeg har jo den glæde med jævne mellemrum at møde parterne på arbejdsmarkedet, og jeg skal nok sørge for, at hovedindtrykket af denne debat kommer videre.

Jeg synes, hovedindtrykket har været, at nu er det ikke længere tidspunktet at vedtage dagsordener, nu er det ikke længere tidspunktet for de store armbevægelser her i Folketinget. Nu skal der arbejdes aktivt for at få resultater i det praktiske liv, og her er det jo nu engang sådan, at det i høj grad er op til parterne på arbejdsmarkedet at medvirke. Det er i høj grad op til de enkelte virksomheder at finde frem til en facon at tilrettelægge tingene på, så at der bliver tale om bedre overensstemmelse mellem vilkårene for den mandlige og den kvindelige arbejdskraft.

Fru Lilli Gyldenkilde rejste et enkelt spørgsmål, som jeg mener fortjener en lidt mere udførlig kommentar.

Fru Lilli Gyldenkilde henviste til en EF-dom, som hun fortolkede på den måde, at man

[Arbejdsministeren]

nu i henhold til ligelønsdirektivet anvendte omvendt bevisbyrde. Det er efter min opfattelse en overfortolkning af den dom, der er henvist til. Jeg vil godt lige referere nogle få linier af dommen, der til fulde dokumenterer, at så enkelt, som fru Lilli Gyldenkilde fremstiller det, er det altså ikke. Det hedder i dommen:

«Ligelønsdirektivet skal fortolkes således, at såfremt en virksomhed anvender et helt uigenkenskueligt lønfastsættelsessystem, har arbejdsgiveren bevisbyrden for, at den førte lønpolitik ikke er udtryk for en forskelsbehandling, når en kvindelig lønmodtager på grundlag af et forholdsvis omfattende personmateriale godtgør, at gennemsnitslønnen for kvindelige lønmodtagere er lavere end for mandlige.»

Det er således ikke rigtigt at sige, at Domstolen statuerer en egentlig omvendt bevisbyrde. Man kan snarere sige det på den måde, at den normerer det ellers frie skøn, dommerne har, når de bedømmer, om de førte beviser er tilstrækkelige til at løfte bevisbyrden. Udgangspunktet er jo, at bevisbedømmelsen er fri.

Under alle omstændigheder mener jeg, at den samlede vurdering af denne sags betydning må afvente afgørelsen i den faglige voldgiftsret. Jeg ser i alt fald ikke anledning til at ændre loven, medmindre det viser sig, at dansk ret ikke er i overensstemmelse med den af EF-Domstolen anlagte fortolkning.

Fru Jytte Andersen kom for skade at betegne Holstebro som en by i Rusland. Det var ikke særlig hensynsfuldt hverken over for finansministeren, der er født i Holstebro, eller over for arbejdsministeren, der er valgt og opstillet i Holstebro. Det var faktisk meget uheldigt. Må jeg i øvrigt gøre opmærksom på, at formanden for arbejdsgiverforeningen i Holstebro er en kvinde.

Jeg har naturligvis i den lokale presse og på anden vis fulgt det arbejde, der har været omkring ligelønsinitiativer i Holstebroområdet. Jeg mener, det er et eksempel på, hvordan parterne tager fat på dette spørgsmål, og jeg er overbevist om, at man når et stykke hen ad vejen, når man gør det på den måde.

Jeg skal i øvrigt sige til fru Elsebeth Kock-Petersen, at jeg er meget villig til ved en senere lejlighed nærmere at redegøre for indholdet af de kurser, der er specielt tilrettelagt for kvinder, herunder komme ind på de formelle krav, som fru Elsebeth Kock-Petersen henviste til, og som

der måske bliver lagt for stor vægt på i forhold til de reelle kvalifikationer, kvinderne er i besiddelse af.

Må jeg slutte af med igen at gøre opmærksom på, at hovedårsagen til, at vi har disse problemer, er det kønsopdelte arbejdsmarked. Det er det forhold, at drenge og piger vælger erhverv forskelligt, at drenge og piger vælger uddannelse forskelligt, desværre på den måde, at pigerne i større udstrækning end drengene vælger korte uddannelser, vælger job inden for lavtlønsområdet. Vi når ikke frem til målstrengen, før vi får brudt med dette kønsopdelte arbejdsmarked og det kønsopdelte uddannelsessystem. Jeg må som tidligere vejleder i systemet sige, at jeg har holdt adskillige foredrag om dette emne for elever i den relevante aldersgruppe, undertiden med et kummerligt resultat.

Jeg må nok også erkende, at vi alligevel alle har en rem af huden, som jeg sagde i mit første indlæg. Jeg mener, at vi skal bryde med dette kønsopdelte uddannelsessystem, men hvis min pragtfulde datter på 15 år kommer hjem og fortæller mig, at nu har hun besluttet sig til, at hun vil uddanne sig som grovsmed, så ved jeg ikke rigtig, hvordan jeg vil reagere, men jeg er ikke helt sikker på, at jeg ville råbe hurra.

Finansministeren (Henning Dyremose):

Fru Lilli Gyldenkilde kom i sine indledende bemærkninger med en observation om opgavefordelingen mellem arbejdsministeren og mig. Den var helt korrekt. Når vi har fordelt opgaverne, som vi har, nemlig at arbejdsministeren svarer på begge vegne, er det jo, fordi jeg som finansminister er part på arbejdsmarkedet og derfor har visse vanskeligheder ved at udtale mig alt for frit i denne debat.

Det er, som det vil være fru Lilli Gyldenkilde bekendt, ikke, fordi temaet ikke interesserer mig, og jeg har en klar fornemmelse af, at nogle af de udtalelser, jeg er kommet med som arbejdsminister, vil blive husket, når jeg som offentlig arbejdsgiver skal forhandle om disse temaer. Og det gør ikke noget, kan jeg så straks sige, for det, jeg har sagt, det har jeg sagt, og det står jeg ved.

Men jeg har problemer, når jeg skal svare på det af fru Lilli Gyldenkilde stillede spørgsmål, om det er finansministerens agt – sådan fik jeg skrevet det ned – at sikre, at ligelønnen bliver gennemført i praksis ved de kommende over-

[Finansministeren]

enskomstforhandlinger. Jeg er i den vanskelige situation, at jeg som arbejdsgiver og forhandler på nuværende tidspunkt for det første ikke har udtaget mine krav til forhandlingerne, for det andet at jeg – hvis jeg havde det – ikke kunne udtale mig om det, og for det tredje har mine modparter ikke udtaget deres krav endnu, så derfor kan jeg heller ikke rigtig forholde mig til disse krav. Jeg må desværre være mindre konkret, end jeg normalt har lyst til at være.

Men jeg kan så måske sige, at jeg har siddet her som offentlig arbejdsgiver og lyttet til den appel, der er kommet fra en række af Folketingets partier til arbejdsmarkedets parter. Jeg betragter mig altså i denne sammenhæng som en af arbejdsmarkedets parter, og dér har jeg selvfølgelig noteret mig den opfordring, der er kommet bredt fra ordførerne, vel allerstærkest udtrykt af den konservative ordfører, fru Pia Christmas-Møller, til, at vi nu skulle få gjort noget ved denne sag i forbindelse med de kommende forhandlinger. Jeg vil gerne sige, at det behøver arbejdsministeren ikke at fortælle mig én gang til. Jeg har noteret mig den appel, der er kommet fra et stort flertal i Folketinget.

Jeg vil i øvrigt gerne komme med nogle ganske få bemærkninger om mine principielle holdninger, og det kan så være et signal til mine modparter i de kommende forhandlinger om den offentlige overenskomst.

Jeg vil gerne her fra Folketingets talerstol minde om noget, som jeg for nylig havde lejlighed til at sige til parterne på arbejdsmarkedet i forbindelse med regeringens børnepolitiske initiativer. Jeg ved godt, at det ikke helt er det, debatten i dag drejer sig om, men alligevel. Jeg sagde, at hvis man i forbindelse med de kommende overenskomstforhandlinger rejser krav, der drejer sig om at forbedre småbørnsfamiliernes vilkår – og det mener jeg ofte har noget med hele vores ligestillingsdiskussion at gøre – så skal man på forhånd vide, at man har en arbejdsgivermodpart, der har forståelse for de synspunkter, der ligger bag sådanne krav.

Jeg kan i og for sig udtrykke det fuldkomne parallelt for så vidt angår den praktiske gennemførelse af de ligelønshensigter, som Folketinget har udtrykt ved den ligelønsløve, vi har gennemført: i det omfang, man måtte rejse krav, der er med til at sikre, at vi også reelt får den ligeløn, som vi ønsker os, har man en arbejdsgivermodpart, som vil vise forståelse over for det synspunkt.

Jeg er så i øvrigt som arbejdsgivermodpart nødt til for en sikkerheds skyld at sige, at vi må forvente, at der også ved de kommende overenskomstforhandlinger kun bliver plads til løsninger inden for en meget stram økonomisk ramme, men det siger jeg bare for en god ordens skyld, så det ikke kan misforstås.

(Kort bemærkning).

Jytte Andersen (S):

Det var ikke min mening hverken at genere finansministerens fødeegn eller arbejdsministerens valgområde og boligområde. Når jeg trak Holstebroprojektet frem, var det, fordi det var udtryk for en solstrålehistorie, man kan få frem, når man gør nogle ting målrettet. Det har tydeligvis været nødvendigt i Holstebro, selv om der er to så udmærkede medlemmer af Tinget og regeringen, som har deres rod i Holstebro. Så ikke et ondt ord om Holstebro – det skal jeg nok huske.

I øvrigt vil jeg sige, at LO har udvidet Holstebroprojektet til en lang række andre byer. Esbjerg, Helsingør, København, Sønderborg og Åbenrå er nogle af de byer, som kan forvente det samme.

Jeg vil også gerne sige, at arbejdsministeren har fået det oplæg, som jeg refererede til i min tale. Jeg skal nok lade være med at afkræve ham nogle præcise tilkendegivelser, men vil sige, at jeg håber, at arbejdsministeren vil læse det og lade sig inspirere af det.

Lilli Gyldenkilde (SF):

Jeg vil starte med at sige, at jeg synes, vi har haft en god og en seriøs debat. Jeg skal lade være med at udtale mig om, hvorvidt det har noget at gøre med, at det hovedsagelig er kvinder, der har deltaget i den. Det er ikke sådan, at vi ikke har været uenige, det har vi sandelig, men jeg synes alligevel, at det har været en god debat.

Der er i hvert fald én ting, jeg sådan småfrysende kan glæde mig over, og det er, at alle undtagen Fremskridtspartiet har tilkendegivet, at de ønsker, at arbejdsmarkedets parter tager den debat, vi har haft i dag, højtideligt. Og jeg skal ikke mindst sige tak til arbejdsministeren, fordi han ville orientere parterne om – jeg synes, det er meget vigtigt, at det bliver gjort – at ordførerne for alle partier med undtagelse af Fremskridtspartiet faktisk finder, at dette er alvorligt, og at vi må have gjort noget ved det. Vi

[LIII Gyldenkilde]

kan ikke blive ved med at leve med, at kvindelønnen er lavere end mandelønnen.

Når det er sagt, vil jeg sige til dem, der har været inde på, at det hele nok skyldes det kønsopdelte arbejdsmarked, at jeg tror, det er rigtigt, at det er utrolig vigtigt, at vi på en række områder får nedbrudt de traditionelle opfattelser dér. Så må arbejdsministeren leve med det, hvis hans datter kommer hjem og vil være grovsmed, hvilket der jo nok heller ikke er store chancer for; hun må nok kunne finde på noget andet.

Det er også begrænset, hvad vi kan komme igennem med på de områder. Når jeg nævner det, er det, fordi – jeg tror, det var hr. Kofod-Svendsen, der var inde på det – at når det drejer sig om de højere uddannelser: jurister, ingeniører, teologer osv., så viser det sig, at der er ligeløn. Det er der faktisk ikke, alle statistikker viser, at det er der ikke. Og det skyldes, at der er andre årsager end bare det kønsopdelte arbejdsmarked. Jeg kan nævne, at for journalisters vedkommende er det sådan, at man har lavet opgørelser, der viser, at som hovedprincip har man ligeløn, man er ligestillet i uddannelsesforløbet, men når der er gået 5-6 år, viser det sig, at de mandlige journalister i gennemsnit tjener 19 pct. mere om året end de kvindelige journalister. Så må man spørge: Hvorfor nu det? Her er det altså lykkedes at få kønsopdelingen fjernet, der er god repræsentation af begge køn – hvorfor får mændene så alligevel mere i løn? Det har noget at gøre med, at mændene har tid til at påtage sig nogle ekstraopgaver, de har mulighed for at blive lidt længere efter arbejdstid, fordi det ikke er dem, der hver dag skal hente børnene i daginstitutionen. Det er heller ikke dem, der bliver hjemme, hver gang børnene er syge osv. Så er vi tilbage ved det gode, gamle, gedigne synspunkt: at hovedansvaret for børn og for hjem i vid udstrækning stadig hviler på kvinderne.

Jeg ved godt, der er sket meget på dette område, og jeg ved også, hvorfor det er sket. Det er, fordi der har været nogle rappenskralder, der har råbt op om, at sådan måtte det ikke være. Det er godt. Det skal de blive ved med, for tingene sker ikke af sig selv. Det er derfor, det er nødvendigt hele tiden at påtale: Hvis vi ikke får mændene til at deltage i disse helt basale ting, vil vi ikke komme kvindeuligelønnen – om jeg så må sige – til livs. Den vil blive forstærket der-

ved, at alle de ekstra opgaver bliver lagt over på mændene, fordi de ikke har ansvaret for at skulle hjem og tage sig af det derhjemme. Den del bliver vi også nødt til at tage med ind i det.

Det kan jeg så også høre der er flere der har gjort i dag, senest finansministeren, som jeg i øvrigt var glad for gik på talerstolen, for jeg ved godt, hvilken vanskelig situation en finansminister må sidde i som part i denne sag. Jeg synes endda, vi kom et langt skridt videre derved, at finansministeren overhovedet gik herop og sagde nogle ord vedrørende dette område.

Men også finansministeren er klar over, at der er andre ting end lige netop lønnen, der spiller en rolle for, at vi kan komme videre. Det er jeg utrolig glad for at finansministeren siger. Jeg skal ikke her snakke lønrammer, men vi er alle sammen godt klar over, at der er grænser for, hvor meget der kan udloddes i en overenskomstsituation. Vi ved, at ønskerne er store, og det er også en af grundene til, at jeg overhovedet har rejst denne debat for gud ved hvilken gang – undskyld hr. formand, jeg må ikke tage de højere magter til hjælp, det ved jeg jo egentlig godt, det er heller ikke nødvendigt, for vi kan godt klare det her selv – fordi jeg tror, at det ville være blevet glemt, hvis ikke vi havde taget det op igen nu, og jeg har forstået på flere, at de også har været glade for, at vi har gjort det, så godt for det.

Jeg skal ikke gå ind i alt det, der er blevet sagt, men der er et par ting, jeg gerne vil tage op. Det er, når man snakker så meget om holdningen hos parterne – det var fru Elisabeth Arnold fra Det Radikale Venstre, der sagde det stærkest – at organisationernes ansvar er stort her, fagbevægelsens og DA's ansvar er stort, ansvaret ligger ikke kun hos den ene part.

Vi skal jo ikke glemme, at uanset hvor meget vi kan blive enige om, at de mandlige kolleger heller ikke er så optaget af i en overenskomstsituation at slås for ligelønnen, så skal vi jo ikke glemme, at det til syvende og sidst er den anden side, nemlig arbejdsgiverne, som leder og fordeler arbejdet, og det er dem, der står stærkest i forhandlingerne om løn- og arbejdsvilkår. Derfor mener jeg også, at der ligger et hovedansvar på dem, og derfor synes jeg, at jeg kan udtrykke så meget større glæde ved, at vi i dag i det mindste er nået hertil, at samtlige partier undtagen Fremskridtspartiet får forklaret parterne – og her taler jeg mest om Dansk Arbejdsgiverfor-

[Lilli Gyldenkilde]

ening – at det er altså vigtigt, at vi tager denne sag op. Det er dem, der leder og fordeler arbejdet; det er dem, som også arbejdsministeren var inde på i forbindelse med HK-dommen ved EF-Domstolen; det er dem, der bestemmer på arbejdspladsen, bestemmer, hvordan det skal se ud.

Dér vil jeg så godt gå over til det svar, arbejdsministeren gav, at jeg overfortolkede lidt, hvad den HK-dom gik ud på. Det mener jeg ikke jeg gør. Nu kan jeg ikke huske ordlyden af det, arbejdsministeren læste op, men jeg mener, at det var noget i retning af, at hvis det viser sig, at der er et uigennemskueligt lønsystem på den pågældende virksomhed, skal arbejdsgiveren bevise, hvorfor kvinderne skal have mindre i løn end mændene.

Det betyder efter min bedste mening, at man er gået over til omvendt bevisbyrde, for i masser af tilfælde kan arbejdsgiverne ikke finde én eneste ordentlig grund til, at kvinderne skal have mindre i løn på arbejdspladsen end mændene. De vil ikke kunne finde et – hvad skal jeg sige – gennemskueligt system, for der findes ingen gennemskuelighed i det ud over, at det er tradition, det er en vane, sådan har det altid været.

Vi ser ude på arbejdspladserne, at kvinderne sidder ved et bånd. Man kan f.eks. sidde og lodde og lave printplader; det kan være syersker ved et bånd, hvor varen går fra hånd til hånd. Der sidder de tæt – alle kvinderne – og syr, så det står efter, og lodder, så det står efter, og bliver passet op af mænd, som dels holder øje med, om det nu er godt nok, det, de laver, og dels kommer med varer til dem, så de hele tiden kan sidde og være i sving. Der er jo ikke nogen som helst grund til, at man ikke i disse tilfælde skal have lige løn. Der vil ingen gennemskuelighed være i, at den, der overvåger eller bringer varer, så båndet uforstyrret kan køre videre, skulle have mindre eller mere i løn. Der er overhovedet ingen anden grund til det end traditioner.

Jeg mener, det er traditionen, der bliver gjort op med i den dom, der er afsagt, og jeg kan forstå på ministeren, at lige nu skal vi i hvert fald ikke gøre noget i den forbindelse; der er vel andre, der også skal tale og give udtryk for, hvad de mener. Men jeg er ikke et øjeblik i tvivl om, at vi kommer til at revidere ligelønsloven på baggrund af den dom. Vi kan da ikke leve med,

at vi har en lov, der flere gange via domstolene bliver tolket langt videre end lovens ordlyd, så vi bliver da nødt til at lave loven om. Alt andet vil være uanstændigt.

Jeg skal takke for en god debat. Jeg håber, at det denne gang lykkes at få overenskomstparterne til at tage dette ad notam.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Fru Lilli Gyldenkilde har nu flere gange stået og sagt, at Fremskridtspartiet ikke tager dette alvorligt. Jeg vil gerne sige til fru Lilli Gyldenkilde, at Fremskridtspartiet tager det utrolig alvorligt; vi tager det så alvorligt, at vi ønsker at se, at kvinder og mænd bliver behandlet ens, men alle sammen som mennesker. Derfor mener vi, det er en forkert indfaldsvinkel at blive ved med at tale om kvinder hist og kvinder her og lave positiv særbehandling og den slags ting. Vi mener virkelig, at alle skal respekteres som mennesker.

Så tror jeg, at fru Lilli Gyldenkilde måske begynder at forstå, at Fremskridtspartiet faktisk tager dette seriøst.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Fru Annette Just kan ikke aftvinge nogen uenighed fra mig med hensyn til, at mænd og kvinder er mennesker, naturligvis ikke. Det ville jo være det rene pludder, og jeg har da heller aldrig givet udtryk for andet.

Det, der interesserer mig, fru Annette Just, er, at samtlige partier i dag har gjort det helt klart, at de ønsker at appellere til arbejdsmarkedets parter om, at ligelønslovens bogstav bliver taget højtideligt ved de kommende overenskomstforhandlinger.

Vil Fremskridtspartiet være med til at tilslutte sig dette, eller vil de ikke? Det er det, hele denne debat har handlet om.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Må jeg gøre fru Lilli Gyldenkilde opmærksom på, at ligelønsloven er vedtaget. Det er gældende dansk lov. Det kan der ikke laves om på. Derfor er det en selvfølge.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Ja, lov er lov, og lov skal holdes. Det er vi 100 pct. enige i. Men sandheden bag denne er, at den ikke bliver holdt, og det er, fordi den skal udfyldes af arbejdsmarkedets parter, den skal udfyldes af nogle andre end dem, der har lovgivet. Derfor ønsker vi, at partierne her i Folketinget op til overenskomstforhandlingerne skal fortælle parterne: I må tage denne problematik med ind, fordi der er lavet en lov, og den skal holdes. Og dér mangler vi kun, at også Fremskridtspartiet siger ja til, at det er det budskab, arbejdsgiverne skal have via arbejdsministeren.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Jeg skal gøre det meget kort.

Det er ikke det, vi diskuterer. Vi diskuterer kvindernes stadig større andel af arbejdsledigheden, vi diskuterer kvindernes reelle ligeløn. Jamen det er hele tiden med understregning af kvinder, kvinder, kvinder. Jeg mener, vi burde være langt forbi den tid, hvor vi skal dele arbejdsmarkedet op i kvinder og mænd. Den tid er passé, heldigvis.

(Kort bemærkning).

Lilli Gyldenkilde (SF):

Det skal også blive den helt sidste bemærkning.

Jeg kan konstatere, at samtlige partier undtagen Fremskridtspartiet siger god for, at arbejdsministeren nu henvender sig til parterne og fortæller dem om den debat, vi har haft i dag. Så får vi se, om der kommer noget ud af det. Finansministeren har givet os et lille håb. Finansministeren ved udmærket, at det vil blive fulgt op på et senere tidspunkt, for vi husker jo godt her i huset. Om der kommer noget ud af det, vil vise sig. Ellers må vi jo tage anderledes fat en anden gang.

Tak for debatten.

Hermed sluttede forespørgslen.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere på dagsordenen.

Jeg har modtaget følgende skrivelse:

»I henhold til grundlovens § 73, stk. 2, kræver følgende medlemmer af Folketinget, at lovforslag nr. L 178 om privatisering af Statsanstalten for Livsforsikring og det dertil knyttede lovforslag nr. L 194 om ændring af forskellige love. (Privatisering af Statsanstalten for Livsforsikring) først indstilles til kongelig stadfæstelse, når nyvalg til Folketinget har fundet sted og forslagene på ny er vedtaget af det derefter sammentrædende Folketing.«

Skrivelsen er underskrevet af følgende 75 medlemmer:

Fra Socialdemokratiet:

Hanne Andersen, Jytte Andersen, Svend Andersen, Svend Auken, Bakholt, Helen Beim, Dorte Bennedsen, Ritt Bjerregaard, Baadsgaard, Erling Christensen, Helle Degn, Ole Espersen, Pernille Forchhammer, Pia Gjellerup, Graversen, Anna-Marie Hansen, J. K. Hansen, Søren Hansen, Jytte Hilden, Hjortnæs, Erik Holst, Hans Hækkerup, Klaus Hækkerup, Arne Jensen, Frank Jensen, Hans Jørgen Jensen, Anker Jørgensen, Qvist Jørgensen, Søren B. Jørgensen, Kelm-Hansen, Risgaard Knudsen, Tove Lindbo Larsen, Torben Lund, Lykkesø, Lissa Mathiasen, Helge Mortensen, Lone Møller, Henning Nielsen, Poul Nielson, Ivar Nørgaard, Erling Olsen, Kaj Poulsen, Henning Rasmussen, Ingrid Rasmussen, Nyrup Rasmussen, Erik B. Smith, Grete Schødt, Løvig Simonsen, Jimmy Stahr, Stavvad, Søgaard, Trøjborg, Taanquist, Birte Weiss og Bjørn Westh.

Fra Socialistisk Folkeparti:

Agerschou, Carsten Andersen, Margrete Auken, Tommy Dinesen, Aage Frandsen, Gade, Birthe Hansen, Inger Harms, Ole Henriksen, Leif Hermann, Birgitte Husmark, Hanne Thanning Jacobsen, Ingerlise Koefoed, Jes Lunde, Rahbæk Møller, Gert Petersen, Bjørn Poulsen, Stillinger, Ebba Strange og Pelle Voigt.

Denne skrivelse vil blive videresendt til statsministeren.

Skatteministerens har meddelt mig, at han ønsker i henhold til forretningsordenens § 19, stk. 4, at give Folketinget en skriftlig